Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 173 (12263), 1983 чылдың июль 28, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 коп

МУРНАКЧЫ ЭКИПАЖТАР

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажы-ишчилери Совет Тываның 40 чыл оюнга уткуштур республикада калбарган социалистиг чарышта идепкейлиг киржип турар.

Бо чылдың эрткен алды айларында рудник коллективи 5 млн. 867,5 муң даг массазын чүдүрүп чоруткаш, планныг онаалдазын 101,7 хуу күүсеткен. В. Тарасенконуң болгаш М. Евдокиенко оларның удурткан № 3, 4 участоктар чарыштың мурнуку одуруунда кирген.

Ю. Ардашовтуң удурткан экскаваторщиктер экипажы база-ла багай эвес көргүзүглерлиг болган. Экипаж кежигүннери план ёзугаар 560 муң тонна даг массазын чүдүрүп чорудар планын 756,3 муң тонна кылдыр күүсеткен. В. Козловтуң удурткан № 1 экскаваторнуң кежигүннери чартык чыл планын 122 хуу күүсеткен азы 575,4 муң тонннаны чүдүрген.

А. Бабуринниң комсомолчулар-аныяктар бригадазы—рудникте мурнакчыларның бирээзи. Ооң кежигүннери чыл эгезинден бээр 449,2 муң тонна даг массазын чоруткан.

Экскаваторщиктер-биле чергелештир өрүмнекчилер эки күш-ажылчы көргүзүглерни чедип ап турарлар. И. Устиновтуң удурткан өрүмнекчилер бригадазы маңаа шылгараан. Ооң кежигүннери 16280 метр черни өрүмнеп, пландан 4480 метрни ажырган.

Күш-ажылды организастаарын бедиткенинден болгаш техниканың туруушкун чок ажылдааныңдан, сагылга-чурумну быжыглаанындан дагжыларның күш-ажылы улам бүдүрүкчүлүг болуп турар.

Ч. МАНДЫЫНЧЫ.

МАЛ ЧЕМНЕРИН БЕЛЕТКЭЭР ШАЛЫПЧЫ АЙ ЧОРУП ТУР

Мал чемнериниң белеткелиниң шалыпчы айынга студендилер, сургуулдар, школачылар болгаш пенсионерлер идепкейлиг киржиңер!

«Шын» солун КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫҢ ТУГУН Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң Шелде-Тейде механизастаттынган сиген бригадазының күш-ажылчы чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрген.

Конгар-оол Шыдыраевич Сарыгларның удурткан бо бригада 68 га черниң медезин кескеш, 34 тонна сигенни сараттаан. Бригаданың ийи звенолары арazында социалистиг чарыштыг.

Мурнакчыларга деңнежиңер!

ШӨЛДЕ—АГИТКВАРТИРАЛАР

Малдың баш санын өстүрерде, ооң продуктулуг чорууну чедип алыр төлээде, малга четчир санныг болгаш шынарлыг чемнерни белеткээринден кол хамааржыр. Ынчангаш бистиң Нарын суурнуң чурттакчылары агитквартиралар аайы-биле хуралдааш, мал чеминиң белеткелинче идепкейлиг киржир деп шиитпирлээн.

Суурда 6 агитквартиралар 90 тонна будук-бүрүнү болгаш ол хире сигенни белеткээш, совхозка хүлээдип бээр деп хүлээлгени алган. Ам бо хүннерге чедир 50 тонна будук-бүрү белеткеттинген. Ол ажылга Чаа-Суур кудумчузунуң коллективи идепкейлиг киржип, 30—35 кижи доктаамал ажылдап турар. Чурттакчылар Алдын-кыс Севек, Алдын-кыс Дажы, Сүрүң Комбу болгаш өскелер-даа ак сеткилдиг чоруун көргүзүп, кызымак ажылдап келгеннер.

Е. АРАКЧАА.

ОН ХОНУКТА

Хоорайжылар Кызыл районда «Суклак» совхозка август 15-тен 25-ке чедир 1940 тонна ногаан массаны, 250 тонна сигенни белеткеп берген.

Чамдык бүдүрүлгелер малга чем белеткээр даалгазын аажок оожум темп-биле чорудуп турар. Чижээ, республиканың бүдүрүлге-техниктиг хайгаараар эргелели. Ол 200 тонна сиген белеткээр турган, амгы үеде чүгле 20 тонназын белеткеп алган. Респотребсоюз 450 тонннаның чүгле 40-ын белеткээн.

(Бистиң корр.).

КАЙЫ-ДАА ТАЛА СОНУУРГАЛДЫГ:

бот-орулга-чарылгалыг сигенчи звено

Партия Тыва обкомунуң чоокта чаа болуп эрткен Х пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының талазы-биле ажылдар бүгү республикада чоруп турар. Ооң бир тодаргай херечизин Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыларының кылып, бүдүрүп турар ажыл-ижинден көрүп болур.

Бо хүннерде совхозта мал чеминиң белеткели бедик темпилиг чоруп турар. Мал чеминиң белеткээриниң шалыпчы айында сигенчилер ортузунда калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда совхозтуң Чыргакы салбырында Даңгыт-оол Хирбеевич Сатка удурткан звенонуң сигенчилери чоруп, боттарының үлегерин өскелерге көргүзүп турар. Ук звено чүгле мурнуку одуругда чоруп турар эвес, а харын бот-орулга-чарылгалыг керээ ёзугаар ажылдап, мал чеминиң белеткекчилериниң арazындан эң баштай чаа аргаже кирген.

Коллективтиг керээ-биле ажылдаары дээрге-ле, ажыл-агыйны бот-орулга-чарылгалыг чорудары боттандырарының дээшилгелиг хевирлериниң бирээзи деп чүве билдинтир. Бо чаа арганы чүгле үлетпүрге, транспортка, тудугга эвес, а харын көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларында чедиишкинниг ажыглап турар. Ооң кол-ла сорулгазы — коллектив кежигүннериниң бот-идепкейин, бүдүрүлгениң курлавырларын, техниканың база ук черниң мурнакчыларының дуржулгазын боттарының ажыл-чорудулгазынга калбаа-биле ажыглаарынче угландырып, оларга ажыл-агыйның талазындан бүгү талалыг дузаны чедирип турган. чиик бот-үнелиг, бедик шынарлыг продукцияны бүдүрери болур.

Шак ындыг чаа аргаже Даңгыт-оол Хирбеевич Саттың звенозу бо чылдың эгезинде кирген. Олар эң-не баштай совхоз-биле керээни чарып алганнар. Тодаргайлаарга, белеткээр мал чеминиң планын, ооң кылыр ажылының хевирлерин, хемчээлин, ажыглаар чериниң хемчээлин тодарадып, аңаа ажыглаар техниканың санын база өске-даа чарыгдалдарны ында көрүп, планнаан. Өскээр чугаалаарга, бот-орулга-чарылгалыг ажылдаар коллективтиң кол-ла негелдезин, үндезин болур технологтуг картаны тургузуп алганнар.

Мал чеминиң белеткелиниң үезинде ажылды шак мынчаар организастаарының бо хевири керээде киржип турар ийи таланың экономиктиг сорулгаларынга долу дүгжүп турар. Совхоз керээ ёзугаар хөй, эки шынарлыг мал чемин бүдүрүп алыр, а өске талазында мал чеми белеткээр звенонуң кежигүннери оларга быжыглаан черин, бүгү эт-херекселди камныг, бүдүрүкчүлүг ажыглааш, белеткээн сигени дээш, керээ ёзугаар акша төлевирин алырлар. Ынчангаш аңаа кайы-даа таланың сонуургалы улуг.

Даңгыт-оол Хирбеевичиниң удурткан звенозунуң кежигүннери боттарынга быжыглаттынган черниң ажылдарын апрель айда-ла эгелээн. Эң-не баштайгы суггарылгазын ынчан чоруткаңнар. Ол эрткен чылын бодунга алган социалистиг хүлээлгезин күүседиринге бедик көргүзүглери дээш республиканың суггатчылар арazынга калбарган социалистиг чарыжынга эң бедик түңнелдерни чедип алган, «1982 чылда профессия талазы-биле тергиини» деп аттың эдилекчизи. Ынчангаш хоочун, дуржулгалыг суггатчы бодунуң бедик арга-дуржулгазын звенозунуң кежигүннеринге күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

Оларның белеткеп алган шөлүнге тараан мал чеминиң дүжүдү эки үнген. Чамдык черлерде сигенниң үнгени бир метр безин ажыг болуп турар. Бот-орулга-чарылгалыг звенонуң кежигүннери ол бүгүнү боттарының күжү-биле кылып чоруткан. Чай дургузунда сиген ажаап алыр шөлүн үш катап суггаргаш, ону кезип эгелээннер.

Звенода ниитизи-биле 120 га сиген шөлү быжыглаттынган. Олар эң баштай Кажаалыг-Алаак деп черниң сигенин белеткеп эгелээн. Мал чемин белеткээриниң чурумун база конгчуг таарымчалыг кылдыр хуваап алганын звенонуң удуртукчузу меңээ тайылбырлады. Шынап-ла, оларның ажылында үениң минута бүрүзүн санап, хуваап каан чүве-биле дөмей болду.

Эң баштай ийи трактор сигенниң чаңгыс угда кезип кириптер. Ол кезерде аңаа-ла туралаан черинден эгелей бербес, а сиген шөлүнүң суггарар чериниң адаандан кезип эгелээр. Чүге дээрге кескеш, сигенниң ажаап каапкан шөлден ийиги дүжүттү алыры-биле удур суггарып кириптер.

Ийи трактор үш хүн улаштыр кестирген соонда, оларның бирээзи сигенни бөлдүрүп кириптер, а бирээзи ону пресстээш туруптар. А кажан пресстээн сиген ковүдей бээрге, баштайгы тракторга тележканы кошкаш, ук сигенни чаңгыс черже сөөртээш, сараатап кириптер. Бо бүгү ажылдарны алды кижи бүрүнү-биле кылып четтигип турар. Ынчангаш оларның ажыл-ижи эртенден орай кежээге чедир үзүктелбес.

Звенонуң удуртукчузу Даңгыт-оол Хирбээвичиниң чугаазындан алгаш көөрге, бот-орулга-чарылга-биле ажылдап турар звенонуң күш-ажылының бүдүрүкчүлүү ындыг керээ чок звеноларга бодаарга ийи катай улуг.

Чүге дээрге кылганың барымдаалап төлээри-биле деңнээрге, керээлиг арга бүгү таварылгаларда улам бедик сөөлгү түңнелдерни алырын хандырар. Күш-ажылды организастаарының болгаш төлээриниң бо таарымчалыг аргазының бедик үнелелди ап турар чылдагааны-даа ында.

База бир тодаргай чижек: звенонуң хоочун сигенчилериниң бирээзи Үндүн-оол Саттың чугаазындан алгаш көөрге, оларның сиген кезип турар шөлүнге эрткен чылдарда 60—70 кижи хары угда ажылдап, Чыргакы салбырының мал чеми белеткээр бүгү техниказы аңаа мөөңнеттинип турган. Ам ол ажылды чүгле 2 тракторлуг алды сигенчи хандырып турар.

Ол чорук чүнү көргүзүп турарыл дээрге-ле, звенонуң сигенчи бүрүзүнүң хуузунда база хөй-пинтинии, херээ дээш материалдыг сонуургалы-биле чаңгыс аайлажып, холбажып турары болур. Сигенчилер оларга хуваатгынган машина-техниканың ёзулуг ээлери болуп, ажыл төлевирин тургузарының чурумнарын боттары тургузуп, ажыл-агыйның херээн башкарарынга киржип, оларның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир дээш бир демниг ажылдап турарлар.

Звенонуң сигенчилери кереэни чарып турган, бир гектар черден 25 центнер дүжүттү ажаап алырын хүлээпгеннер. Амгы үеде байдал-биле алырга, олар бир гадаңна 40 центнер чыгыы мал чемин белеткеп ап турарлар. Ынчангаш олар бо хүннерге чедир 150 тонна чыгыы эки шынарлыг мал чемин белеткеп алгаш, сөөлгү 10 хонукта «Чыраа-Бажы» совхозтуң сигенчилер ортузунда калбарган социалистиг чарыжының тиилекчизи болгаш 120 рубльдиң акша шаңналын алганнар. Звенонуң кежигүннери С. Үндүн-оол, С. Орлан-оол, О. Сат, С. Маадыр болгаш Н. Доңгак олар хүн бүрүнү пландыг онаалдазын бүдүн чартык, ийи катап ажыр күүседип турарлар.

Мал чеминиң белеткелиниң үезинде бот-орулга-чарылга-биле ажылдаар звенолар, бригадаларны республиканың аңгы-аңгы ажыл-агыйларынга моон-даа соңгаар нептередири күзенчиг. Чүге дээрге ындыг коллективтерде быжыглаттынган черниң, техниканың база продукция бүдүреринге ажыглаттынар өске-даа чүүлдерниң бүдүрүкчүлүг ажыглалы бо хевирни ажыглавайн турар коллективтерден оранчок бедик, белеткеп турар мал чеминиң шынары эки, бот-үнези чиик деп чүвени үстүнде бижээнивис звенонуң ажыл-ижи херек кырында бадыткап турар.

В. ЧАДАМБА,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТАРДА: бот-орулга-чарылгалыг звенонуң удуртукчузу Д. Сат (солагай талазында) тракторист Н. Доңгак-биле; звенонуң кежигүннери прессеттинген сигенни сараттап турары.

ДЕҢНЕЖИҢЕР

Он бирги беш чылдың өзек чылының баштайгы чартыында калбарган социалистиг чарышка элээн бедик көргүзүглерни чедип алган мурнакчыларның портрет чуруктарын Кызылда Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгында «Мурнакчылар аллеязынга» делгээр дугайында доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому хүлээп алган. Ол шаңналга төлептиг болганнарның аттары бо:

Кызыл-оол Мадыр-оолович **Оюн** — «Тыва кобальт» комбинаттың гидрометаллургия цегиниң аппаратчызы.

Чечек Дошкутовна **Давал** — Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң ажылчын кооперативиниң столоваязында кассир.

Василий Данилович **Тамдагай** — Ак-Довурак АТБ-зинде автослесарьлар бригадири.

Лидия Намзыновна **Монгуш** — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказында дериглелер машинизи.

Сергей Ульянович **Рукавицин** — «Шагонартяжстрой» трестиң № 18 КМК-зында бызаңчы-бетонщиктер бригадазының бригадири.

Виктор Григорьевич **Родионов** — Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң суггатчызы.

Галина Васильевна **Сункуева** — Таңды районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң комплекстиг хүлээп алышкын пунктузунуң диспетчери.

Евдокия Тимофеевна **Иванова** — Кызыл районда чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелинде бүдүрүлге мастери.

Сергей Михайлович **Тарасенко** — Кызыл районда септелге-тудуг участогунда каңнакчы.

Зинаида Маевна **Кыргыс** — Кызылдың район поликлиниказының терапевт-эмчизи.

Солун-оол Арыкаевич **Токук** — Тожунуң ыяш-ажыл-агый черинде тракторист-машинист.

Биче-оол Дыртык-Сарыгович **Сарыглар**—Өвүр районда «Коммунизмче орук» совхозтуң хойжузу.

Ирина Шогаевна **Чүле** — Барыын-Хемчик районда чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелинде дааранычы.

Хевек Хүреңовна **Иргит** — Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң ногаажызы.

Хертек Дагбыевич **Комбу** — Бай-Тайгада Тээли № 2 сес чыл школазының башкызы.

Чечекмаа Кавааевна **Кунгаа** — Бай-Тайга районда Шуй суурнуң магазин эргелекчизи.

Иван Васильевич **Сульдум-оол**—Каа-Хем районда «Сельхозхимия» бүдүрүлге каттыжыышкынында чолаачы.

Мария Ильинична **Терехова**—Каа-Хемде Сарыг-Септиң № 2 школазында интернат столоваязында повар.

Лидия Донгураковна **Кыргыс**—Бии-Хем районда Тарлаг суурда Культура бажыңының директору.

Виктор Григорьевич **Сиваев** —Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң механизатору.

Валерий Севээнович **Айыжы** — Эрзин районда «Чаа орук» совхозтуң теве кадарчызы.

Иван Семёнович **Качан** — Чадаананың хөмүр-даш разрезиниң өрүмнээр станок машинизи.

Зоя Аржыыновна **Борбуй**— Чөөн-Хемчик районда «Искра» совхозтуң саанчызы.

Валентина Биче-ооловна **Борбак-оол** — Кызылдың № 48 тудуг эргелелинде шевердекчилер бригадазының бригадири.

Чүлдүм-оол Чылбай-оолович **Донгак** —«Кызыл тудуг» эргелелинде дашчылар бригадазының бригадири.

Светлана Монгушевна **Оюн**— Кызыл хоорайның харылзаа белдириниң № 1 почта салбырының оператору.

Мария Александровна **Лапшина**—Столоваялар болгаш рестораннар трезиниң дааранылга фабриказында столоваязының поварь.

Константин Тимофеевич **Кукарин**—Кызылдың автосептелге заводунуң автобустарга капитал септелге кылыр слесарьлар бригадазының бригадири.

Хавак-оол Великович **Укей**— Тес-Хем районда «Чодураа» совхозтуң инек кадарчызы.

Делгер Буруштуевич **Сегбе**— «Тудуг кезектери» комбинаттың демир-бетон конструкциялар цегиниң хептекчилер бригадазының бригадири.

ТУК—№ 3 ШКОЛАДА

Хоорай, суурларның аян-шинчизи чаагайжыдылгадан болгаш ногаанчыдылгадан кол хамааржыр. Ынчангаш бистиң республикавыста бо чугула кампанияже хаара туттунмаан чурттакчылыг черлер, коллективтер барык чок. Республика найысылалы Кызыл хоорай база бо айтырыгны кичээнгейге алган.

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга ажылынче доктаамал кичээнгей салып келгениниден Кызыл улам көрүштүг апарган дээрзин бурунгу хүн хоорайның организациялар болгаш бүдүрүлгелер удуртукчуларының киржилгези-биле эрткен партия хоорkomунуң, хоорkүүскомунуң хуралынга демдеглээн. Боттарынга онаашкан девискээрлерни чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле найысылалдың өөредилге черлери—№ 2, 8, 11 болгаш 3 школалар идепкейлиг киржип, өскелерге үлегерлиг чоруун көргүзүп турарлар. Ылаңгыя № 3 школаның участогунга хүннүң-не бир башкы өөреникчилер-биле ажылдап, девискээрни арыг-силиг, көрүштүг тургузар дээш дежурнийлап турар.

Хөй-нити даалгазынга идепкейлиг чоруун көргүзүп турар үлетпүр бүдүрүлге черлери база эвээш эвес. Ындыгларга Тываның «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязы, Респотребсоюз, Тываның транспорт эргелели хамааржыр.

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга дээш хоорайга чарлаттынган социалистиг чарыштың бирги чартык чылда түңнелин ук хуралга үндүрген. Бирги черни Кызылдың № 3 школазының коллективи чаалап алган болгаш СЭКП Кызыл хоорkomунуң, улус депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле болгаш 500 рубль-биле шаңнаткан. Ийиги черде — Тываның транспорт эргелели болган. Ооң коллективи шилчиир вымпел-биле болгаш 300 рубль-биле шаңнаткан. Социалистиг чарышка үшкү черни ээлээн геология-шинчилел экспедициязы хүндүлел бижиктиң ээзи болган.

Чаагайжыдылгага идепкейлиг киржилгези дээш Респотребсоюз биле № 8 школа хүндүлел бижиктер-биле шаңнаткан.

Д. ЧЫДЫМ.

МУРНАКЧЫ БРИГАДА

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде К. Салчактың удурткан дашчыларның коммунистиг күш-ажылдың бригадазы бо хүннерде Ак-Довурак хоорайның сүт заводунуң котельнаязының тудуунда ажылдап турар.

Бригада кежигүннери Тываның 40 чыл оюнга уткуштур бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алгаш, ону кызымак күш-ажылы-биле боттандырып турарлар. Бо чылдың ийиги кварталында тудугжулар 72,4 рубльдиң тудуг монтаж ажылдарын шиңгээдир тургаш, ону 77 муң рубльге күүсеткеннер.

Бригаданың ажылдап турары № 1 участок июньда 59 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын шиңгээдип ап, 1 муң рубльдиң ажылдарын пландан ажыр боттандырган.

Ч. СААЯ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КЫШКА АМДЫГААШТАН БЕЛЕТКЕНИР

Үлетпүр, тудуг, транспорт, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң 1983—1984 чылдарның күскү-кышкы үелеринде ажылдаарынга белеткелдиң чоруп турарының дугайында айтырыгны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чугаалашкан.

Эрткен кышка уткуштур дыка хөй министерстволар, ведомстволар, райхоорküүскомнар, ажыл-агый организациялары белеткелди 1982 чылда эки чорутканындан, объектилерни кышкы үеде чылыг-биле хандырарын идегелдиг чоруткан дээрзин ук хуралга демдеглээн.

Ындыг-даа болза, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый, Көдээ ажыл-агый министерстволарының, «Тыва даг-дүгү», «Тудуг кезектери» комбинаттарның удуртукчулары Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1982 чылдың августа хүлээп алганы «Үлетпүр, тудуг, транспорт, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң 1982—1983 чылдарның күскү-кышкы үелеринде ажылдаарынга белеткелиниң дугайында» доктаалында кордүнген даалганы күүсетпээннер. Ак-Довуракта чылыдылга четкизиниң багай байдалының база 1982—1983 чылдарның күскү-кышкы үелеринде септелге болгаш профилактика ажылдарын шынар чок чорутканындан, ук хоорайның чылыдылга хандырылгазынга дүвүренчиг байдал тургустунуп турган. Ооң чылдагаанындан чамдык организацияларның, чуртталга бажыңнарының, уруглар албан черлериниң одалга системалары ажыглалдан үнгүлээн.

Кышкы байдалдарга уткуштур ажылды чогуур өйүнде эвес, шынар чок чорутканындан, Кызылдың «Тудуг кезектери» комбинаттың, «Тыва суг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводунуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Россия», «Дөң-Терезин», «Шекпээр», совхозтарның болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң база албан черлериниң одалга системалары, суг болгаш бус котёлдары ажыглалдан үнгүлээн.

1982—1983 чылдарның күскү-кышкы үелеринге белеткелди Улуг-Хем райкүүскому кошкак чоруткан. Ооң түңнелинде Хайыракан, Чаа Чаа-Хөл суурларга база Чаа Шагаан-Арыг хоорайга электри энергиязын чылыг турда ажыглап турган чоруктар бар.

Келир күскү-кышкы сезонга белеткел амгы үеде четпес болуп турар. Кызыл-Мажалыктың, Кызылдың эът комбинаттары, Кызылдың пиво заводу чылыдылга-энергетика дериг-херекселдерин септээринче мынчага чедир кирбээн. Совхозтарның котельнаялары-биле ажыл дыка кошкак. Көдээ черлерде турар подстанцияларны септээринче Тываның электри четкилери хаңылап кирбээн.

1983—1984 чылдарның одалга сезонунга котельнаяларын четпес белеткээни дээш бо чылдың август 10-га чедир бүгү-ле хемчеглерни ап чорударын Аъш-чем үлетпүрүнүң, Чырыдыышкын, Кадык камгалал, Культура министерстволарының, «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынның, Кызылдың, Кызыл-Мажалыктың эът комбинаттарының удуртукчуларынга ук хуралдан дааскан.

Одалга-энергетика курлавырларын камнаар талазы-биле даалганың күүсеттинип турарын райхоорküүскомнар-биле кады көөрүнүң чугулазын «Красноярскэнергонуң» Тыва республика салбырынга айыткан. Одаар чүүлдү болгаш энергияны доктааттынган нормадан ажыр чарыгдаар, ол курлавырларга кам чок болгаш чидириг болдурар чоруктарның чылдагааннарын илередип тыпкаш, ук четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни август 15-ке чедир ажылдап кылыр, боттандырар, одаар чүүл болгаш энергия ажыглалынга кам чок болган кижилерге шыңгыы хемчег хүлээдир деп ук хуралга хүлээп алган доктаалда айыткан.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Национально-краеведческий отдел

УДУРТУР, ДУЗАЛААР

Партийжи амыдырал

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң «ССРЭниң алдан чылы» деп илеткелинге дүүштүр өөреникчи аныяктарның идей-политиктиг, күш-ажылчы мөзү-шынар кижизидилгезин экижидер талазы-биле СЭКП райкому болгаш партия организациялары хемчеглерни ажылдап кылгаш, ону амыдыралга боттандырар дээш ажылдап турар.

Чоруткан организастыг хемчеглерниң түңнелинде школаларда партия организациялары, башкылар коллективтери өөреникчи аныяктарның идей-политиктиг, күш-ажылчы мөзү-шынар кижизидилгезин экижидеринче улуг кичээнгейни салып, янзы-бүрү ажылдарны чорудуп турар болу берген. Ортумак школаларда лектор, политинформатор бөлүктерин тургускан, ында беш чүс хире өөреникчи хаара туттунган. Комсомолчу өөреникчилерниң политиктиг билиин бедидери чугула сорулганың бирээзи, ынчангаш «В. И. Ленинниң доорчу намдары», «Бистиң ленинчи комсомол», «Коммунистиг моральдың үндезиннери» деп политшколаларны тургускан, аңаа ниитизи-биле 2137 кижи өөренип турган. Политшколаларга коммунист болгаш комсомолчу башкылар пропагандистеп, дыңнакчыларга ханы билиглерни бээр дээш ажылдап келген. Бажың-Алаак, Чыраа-Бажы, Чадааның № 1, 2, 3, Чыргакы школаларында партия организациялары комсомолчуларның политөөредилгезин чогуур деңнелге тургузары-биле практиктиг дузаны чедирип турган.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң, партия Төп Комитединиң май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының материалдарын, өөредилге программазында көрдүнген В. И. Ленинниң чогаалдарын өөренгени, ниитилел-политиктиг аттестацияны, ленинчи зачётту, политиктиг темага лекцияларны, беседаларны, күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражылгаларны, политиктиг ырлар база плакаттар конкурстарын болгаш өске-даа хемчеглерни организастааны өөреникчилерниң марксисчи-ленинчи мировоззрениезиниң хевирлеттинеринге, ниитилел амыдыралының болуушкуннарын үнелеп билиринге улуг ужур-дузалыг болган.

Коммунистиг кижизидилгениң чугула кезээ мөзү-шынар, интернационалчы, шериг-патриоттуг кижизидилге болур, ону экижидеринче доктаамал кичээнгейни партия организациялары салып келген. Школаларда интернационалчы найыралдың 13 клувун тургускан, олар ажылын идепкейжиткен. Эвилелдешкен, автономнуг республикаларга, областарга турасхааткан неделяларны, хүннерни болгаш өске-даа найыралга, кады ажылдажылгага турасхааткан хемчеглерни школаларга эрттирген. Өөреникчилерниң мөзү-шынар, интернационалчы, шериг-патриоттуг кижизидилгезин экижидеринче угланган ажылды партия, комсомол, пионер организациялары улам идепкейжиткен.

Өөреникчилерниң күш-ажылчы кижизидилгезиниң айтырыын кичээнгейге алган. Бажың-Алаак, Чадааның № 2, Теве-Хая школаларында мастерскаялар багай эвес дериттинген. Бо школаларда күш-ажыл башкылары өөреникчилерни күш-ажылга чаңчыктырып, техниктиг бөлгүмнерде хаара туткан. Районда бүдүрүлге бригадалары, күш-ажыл лагерьлери бар, ында муң ажыг кижи ажылдап турар. Дыка хөй, оолдар, кыстар оңгу классты дооскаш, улус ажыл-агыйының янзы-бүрү мергежилиниң документилерин алган.

Чадааның уругларның спорт школазында хостуг хүреш, волейбол салбырын ажыткан, өөреникчилер ында күзелдиг-биле киржип турар.

Чоруткан хемчеглерниң түңнелинде школачыларның кижизидилгези элээн экижээн, кем-херек үүлгедири эрткен чылдың бо үезинден кызырылган.

Ындыг болза-даа өөреникчи аныяктарның идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезин экижидер талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглер үениң негелдезинге амдаа четпес. Чамдык школаларда, Чадааның № 6 профтехучилищезинде өөредилге-кижизидилге ажылының деңнели куду. Школаларда партия эге организациялары, удуртукчулары чорудуп турар кижизидилге ажылдарының дээштиин бедидер дээш сагыш салбайн, инициатива чок ажылдап келген. Хайыракан ортумак школазы лекторлар бөлүүн тургуспаан, комсомол өөредилгезиниң кичээлдериниң чүгле чартыы эрткен. Бажың-Алаак школазының комсомолчулары РКСМ-ниң III съездизинге В. И. Ленинниң чугаазын өөренмээни илерээн.

Орус, тыва дылдар, литература, төөгү, география болгаш өске-даа эртемнерниң башкыларының харысалгазын, башкылаар мергежилин бедидеринче школаларның директорлары, партия, комсомол организациялары кошкак кичээнгей салып турар. Ынчангаш бо эртемнерге өөреникчилерниң билии кошкак. Чамдык башкылар кичээлдерге көргүзүг материалдарын, техниктиг херекселдерни, солуннарны, районнуң, коллективтиң амыдыралындан саннар, фактыларны ажыглавайн турар. Хайыракан, Чыргакы, Теве-Хая школаларының директорлары идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезин экижидер дээш чаа аргаларны дилевейн, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдавайн турары четпес.

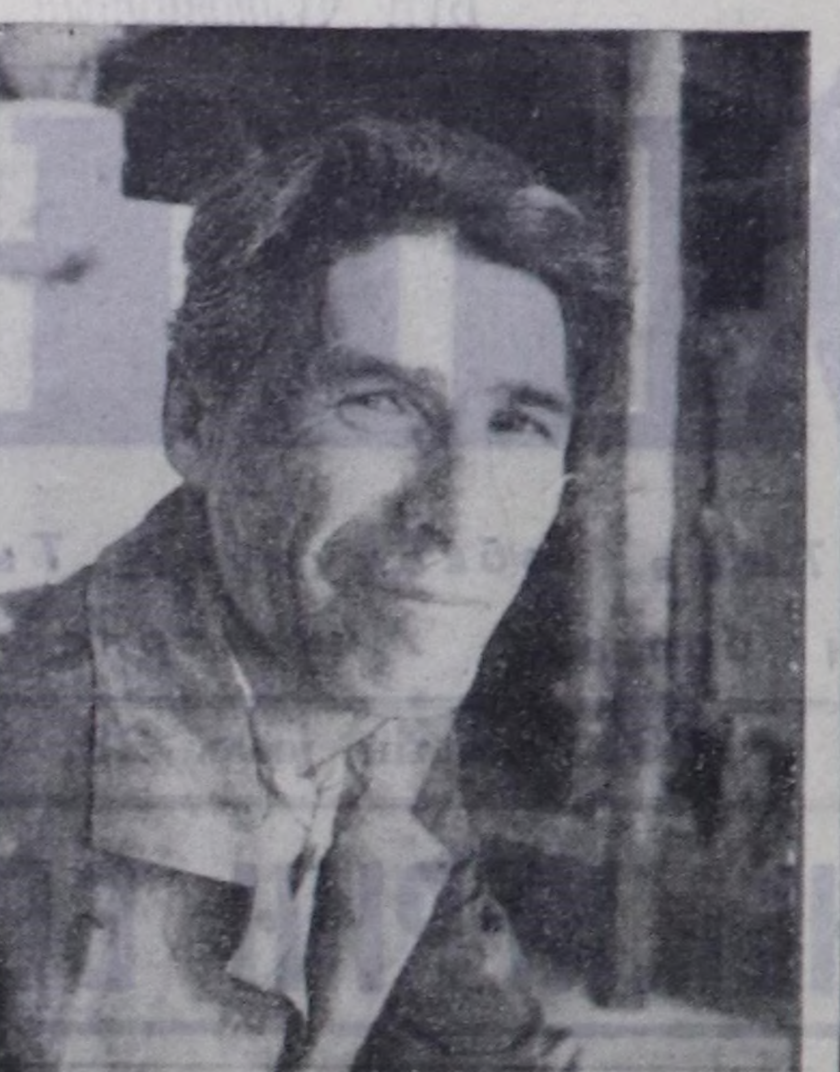
Күш-ажылчы кижизидилгени экижидеринче, аныяктарны амыдыралга өөредиринче партия болгаш чазак улуг кичээнгейни салып турар. Аңаа школаларның материал-техниктиг баазазы биче эвес рольду ойнаар. Ынчангаш школаларның хөй нуруузундан, профтехучилищеден ону экижидери негеттинип келген. Чыргакы, Хорум-Даг, Чадааның № 3 школазында станоктар, даараныр машиналар эвээш, күш-ажыл кичээли эрттиреринге херегләэр материалдар чок болуп турар.

Өөреникчи аныяктарның идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезин экижидер херекке күш-ажылчы коллективтер, ында партия, профэвилел, комсомол организациялары идепкейлиг киржир ужурлуг. Ындыг турбуже райпо, район эмнелгези, автобааза болгаш өскелер-даа ынаар сагыш салбайн келген.

СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунуң болгаш партия обкомунуң X пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр аныяктарның, хамыктың мурнунда школачыларның кижизидилгезиниң айтырыгларын ханы өөренип көргеш, ону күштелдирер талазы-биле организастыг, идей-политиктиг болгаш өске-даа хемчеглерни боттандырар чугула сорулга туруп турар.

Партия райкому, партия организациялары, улус өөредилге килдизи, башкылар коллективтери өөреникчи аныяктарның идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезин экижидеринче кичээнгейни салыры чугула.

Д. ООРЖАК,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

«Хүндүлелдиң демдээ» орденниң эдилекчизи Анатолий Семёнович Потапов Кызылдың тараа сайгарылга баазазында хүндүлүг кижилерниң бирээзи.

Бүгү-эвилелдиң тараа дээрбедээр специалистериниң школазын дооскаш, бо бүдүрүлгеде ажылдаандан бээр 17 чыл болуп турар. Хоочун ишчи Совет Тываның 40 чыл оюн телептиг ажыл-иш-биле уткуур сорулгалыг ажылдап турар.

ЧУРУНТА .А Потапов.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Экономика камналгалыг болур ужурлуг

КАМНААРЫНЫҢ АРГАЛАРЫ

Бистиң Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң малчыннар турлагларында электри чырыын кииргени дыка өөрүнчүг. Совхозтуң 23 малчыннарының кыштагларында Ильичиниң лампочкалары чайнап турар. Электри күжүн чежени чарыгдаанын санап турар счётчиктер шуптузу бар.

Совхозтуң Кызыл-Даг салбырынга хамаарыштыр алырга, Ортаа Кызыл-Даг болгаш Мойнаарак, а Ак-Туруг салбырының Чарыныг-Арт, Шеттиг-Арга малчыннарында база Чаш-Тал фермазында электри чырыын дүн-хүн чок кыпсып турарын үргүлчү көрүп болур.

Электри энергиязы дээрге бистиң чуртувуста эң-не үнелиг, алдын өртектиг дээрзин кижи бүрүзү билир. Ынчангаш маңаа камналга кылырда, кандыг аргаларны ажыглаза экил дээрзиниң дугайында бикикседим. Камнап алыр дизе аргалар-ла хөй. Маңаа эң бөдүүн чижектерни киирерге мындыг: чырык үелерде сайгылгаанны өжүрүп алырынга албан чаңчыгары. Улуг, биче өрээлдерниң аайы-биле электри лампочкаларын шын шилип алыры. Кышкы, чайгы үелерде кудуктарның краннарындан суг төгүлбес кылдыр кылып алыры, кыжын доңмас кылдыр чылыглаары. Ылаңгыя чылыг оруктарын болур-чогууру-биле чылыглаары. Одалга системазын болгаш электрилиг суг насостарын шын шилип алыры, кочегарларны эки одап билир кылдыр өөредири.

Чамдык от салыкчылары 40—65 градус чылыг сугну үр үеде хей-ле саара долгадыр чоруктар база камналга эвес деп санаар мен. Эки одап турга, изиг сугну шын эргилдирери хөмүрге-даа, электроэнергияга-даа шын камналга ол болур ужурлуг.

Оон ыңай электроэнергияны чылыгга ажыглаары база бар болгай. Аңаа электри лампочкаларны люминесцент лампалар-биле солууру болгаш кудумчуларда тургускан чырыктарны тускай фотореле-биле салыры база эки камналгага хамааржыр.

Мынча хөй аргалар турбуже, чамдык бүдүрүлгелерниң болгаш чурттакчыларның-даа дүн-хүн чок чырыкты кыпсып турары дыка хомуданчыг.

К. ДЕМБИРЕЛ,
совхозтуң электриги.

АРТЫР АЛБА

Бистиң чуртувус тараа-биле байлак. Чурттуң тараажыларының шалыпчы күш-ажылының ачызында кандаашкынныг чылдарда безин чаагай дүжүттү ап турарын билир бис.

Чонувустуң үнелиг байлаа — тараага хамаарылгавыс ам-даа багай. Столга хлебти чиир кылдыр салгыже чедир чүгле тараажылар эвес, чеже янзы мергежилдиң кижилериниң күжү, дери үнмес дээр. Ындыг хөй кижилерниң билиин, күжүн үндүрүп, өстүрүп, кылып каан хлебти чамдык кижилерниң бокче октап, ыт-куш чемгерип турары чажыт эвес-ле болгай.

Тарааны камнап, үнелеп чорааның чурттап эрткен амыдыралывыстан-на билир бис. 1949 чыл чүве, ынчан аалывыс Саглы-Бажынга чазаан, тос хар чаа четкен, бичии турган мен. Бир черден тараалап бар чыткан төреливис аалывыска дүжүп эрткен. Ачам оларга аът коштааш, хап-сава чоруткан.

Демги төреливис дөрт хонгаш, олчалыг кээп, биске барба тараа берген.

1969 чылда Хандагайты суурнуң хлеб быжырар чериниң эргелекчизи Таисия Пензина биле кожа чурттап турган бис. Бир кожазының хлеб кескеш, ооң тогланчызын бок каар черже чажыпканын ол көргеш:

— Оо, канчаарыңар ол, оода дагаа, хаванга-даа бербес — деп чугаалааның дыңнаан мен. Бо бүгү дээрге тарааны чонунуң камнап, үнелеп чорааныдыр.

Хөй-ниитиниң чемненилге черлеринге болгаш хлеб магазиннеринге: «Хлебти чиир шааң-биле ал, артыкка алба» дээн чижектиг ооң ужур-дузазын, кандыг улуг күш-биле бүдүрүп ап турарын пропагандалаан чүүлдерни ам-даа хөйү-биле көскү черге азары күзенчиг.

И. НАМАЖААН.
Кызыл хоорай.

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮРЕР

Эрткен өөредилге чылында районнуң чонунуң экономиктиг өөредилгезиниң 92 школазынга 2300 ажыл-ишчи хаара туттунган. Ооң иштинде 140 коммунист, 1311 көдээ ажыл-агый ажылдакчызы болуп турар. Экономиктиг өөредилгени организастаарынга Жданов аттыг, «Ак-Туруг» совхозтарның парткомнары, «Улуг-Хая» совхозтуң Эъжимде, «Найырал» совхозтуң Белде хойжу бригадаларының, Шагаан-Арыгның автотранспорт бүдүрүлгелеринде, «Шагонартяжстрой» трестиң № 18 КМК-да, райүлетпүр комбинатта, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязында партия организациялары багай эвес киришкен. Чартык чылдың түңнели-биле Шагаан-Арыг автобүдүрүлгези, райүлетпүр комбинат, «ҮТКА 55 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациялары социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар. Кайда-ла масса-политиктиг ажыл эки тургустунган болдур, ында ажыл-иш бедик деңнелде дээрзиниң көскү херечизи бо.

Ынчалзажок бо чугула ажылды организастаарынче чамдык коллективтер кичээнгей салбайн келген. Районуң совхозтарының чүгле 42 хуузу экономиктиг өөредилгеге киришкен. Ук өөредилгени организастаарынга улуг четпестер № 20, № 2 КМК-ларда «Найырал» совхозтуң ажылчын кооперациязында, сельхозтехникада, сельхозхимия салбырында бар. Эрткен өөредилге чылында «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң № 1, 2, «Улуг-Хая» совхозтуң Ийи-Тал салбырының хойжу бригадаларында экономиктиг өөредилгениң кичээлдерин эреңгей эрттирип турганындан, бүдүрүлге түңнелдери куду болган.

СЭКП Төп Комитединиң Партия өөредилгезин экижидер дугайында доктаалының негелделеринге дүүштүр районнуң партия организациялары ук өөредилгени организастаарынче кичээнгейни күштелдирген. 1982—1983 өөредилге чылында тургустунган 32 школа партия өөредилгезиниң программаларын чединишкинниг дооскаңнар. Оларның иштинде аныяк коммунистерниң чеди, марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң 23 школалары, эртемниг коммунизмниң бир, партия ажыл-агый активиниң бир школазы өөредилге программазын долузу-биле өөренип эрткеннер.

Районнуң учётта турар коммунистериниң 96,7 хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган. Партийжи болгаш экономиктиг өөредилгениң мурнакчы пропагандистеринге райүлетпүр комбинадының директору П. С. Карманович, «Ак-Туруг» совхозтуң экономизи А. Ю. Сергеева, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчын кооперациязының баштаар черниң даргазы Ч. К. Айыр-Санаа, Жданов аттыг совхозтуң агроному Ф. Копчук-Кара, «Найырал» совхозтуң бригадири В. М. Доржу оларны адап болур. Ынчалзажок чамдык партия организациялары партия болгаш экономиктиг өөредилгениң дээштиин чедип алыр болгаш экижидер талазы-биле дарый хемчеглерни албайн келген. «Улуг-Хая» совхозтуң машина-трактор мастерскаязында, Торгалыгның ясли-садында, районнуң күүсекчи комитединде, аныяк коммунистерниң школаларынга дыңнакчыларның кээри эвээш болгаш пропагандистерниң белеткели кошкак. Чамдык политшколаларга, теоретиктиг семинарларга өөредилге материалдарын ажылчын коллективтерниң хүн бүрүде ажыл-херээ-биле холбавайн келген.

СЭКП обкомунуң X пленумунга районнуң чамдык партия организациялары партийжи өөредилгени үндезини-биле эде тургузарын чедип албайн келгенин айыткан. Ол шугумчулелди долузу-биле хүлээп албышаан, коммунистер болгаш кежигүн эвестерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезинге удуртулганы күштелдирип, ооң идей-теоретиктиг, методиктиг болгаш организакчы деңнелин чедип алырынче доктаамал сагыш салыр. Ооң амыдырал-биле тодаргай практиктиг угланыышкынныг болуруунуң хемчеглерин алыр. Ынчангаш келир өөредилге чылында пленумнуң негелделериниң күүселдезин боттандырар. Ооң-биле чергелештир парткомнарга болгаш партия организацияларынга политиктиг чырыдыышкын кабинеттерин дериирин райкомнуң бюрозунуң мурнундан дааскан.

К. БИЧЕ-ООЛ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

АНЫЯКТАРНЫ ДЕТКИВИШААН

Ленин аттыг совхозтуң комсомолчуларының болгаш аныяктарының иштинде күш-ажылга ынак, идепкейлиг кижилер хөй.

Чижээ, бо чайын районга эрттирген аныяк механизаторлар конкурузунга совхозтуң төлээлери ийиги черни ээлээн. Ооң киржикчилери В. Уржук, В. Дүлгү олар болгаш өскелер-даа черни агротехниктиг негелде ёзугаар дүрген, шын, дески чарарынга, илиртеп-лушильниктеп болбаазырадырынга, үрезин чаштырарынга мергежилдиин көргүзүп, хүндүлел бижиктер болгаш өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан. А хойну электрилиг хачы-биле дүрген кыргыырының конкурузунга совхозтуң аныяктары база мергежилдиин көргүскен. Комсомолчулар В. Лувсаң, А. Сандык, А. Хангай олар эки көргүзүглерлиг болуп, хүндүлел бижиктер база акша шаңналдарын алганнар.

Совхозта комсомол эге организациязы (секретары П. Баадыр) оолдар, кыстарны чонунуң күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга кижизидип, шилип алган мергежилинге ынак чорукка өөредир талазы-биле ажылды идепкейжиткен.

Ажыл-агыйның аныяктары тергээн сууруп чаагайжыдарынга база үлүүн киирип турар. Совхоз төвү — Булуң-Бажы суурнуң Сайзырал, Мир, Малчын кудумчуларында, чурттаалга бажыңнарының, клубтуң, школаның, уруглар садының чанында терек, чодураа, кызыл-кат, инек-караа, шеңне ногаан чайт өзүп үнген. Ону өстүрүп, суггарарынга аныяктарның киржилгези идепкейлиг.

Бо хүннерде холдарында кызыл пөстер баглаан аныяк дружинниктерни, хостуг шактарда чүве аргыырының бөлгүмүнче далашкан аныяктарны, комсомолчу путёвка-биле мал ажылынче аъттанган аныяктарны бо совхозтан көрүп болур. Александр болгаш Татьяна Сандыктар, Роберт биле Людмила Күндүүлер, Мөңгүн-оол, Наталья Хайдыптар ышкаш аныяк өг-бүлелер № 1, № 2 хойжу бригадаларда малчыннап бергеннер.

Комсомол организациязы чугула кампания — сиген кезилдезиниче бир бригаданы чоруткан. Аныяктар мал чемниин белеткелинде идепкейлиг киржип турарлар.

К. ХАНГАЙ.
Эрзин район.

ДАГДЫНЫП АП, ӨӨРЕДИП

Өөредилгени уламчылаар бе? Каяа ажылдап, кандыг мергежил чедип алырыл?

Школа дооскан аныяк оолдуң, кыстың мурнунга мындыг айтырыглар тургустунуп келир.

А бо талазы-биле оолдар, кыстар ортузунга ажылды комсомол организациялары идепкейлиг чорудар, ылаңгыя күш-ажылчы коллективке бир-ле дугаар амыдыралчы оруун эгелээн кижиниң салым-чолунга чаагай салдарны чедирер.

Кызылдың автосептелге заводунда Евгений Булычев секретарьлаан комсомол организациязы ында партия организациязының идепкейлиг дузалакчызы болбушаан, ол ажылды элээн экижиткен. Комсомол организациязының секретары, активчилери аныяктарның күзел-чүткүлүн сонуургап, сеткилинге таарзыр даалгаларны берип, ажыл, амыдыралын сонуургап турар.

Күш-ажылчы коллектив дугайында Хоойлуга дүүштүр чүгле бүдүрүлгениң бедик көргүзүглери дээш эвес, харын моральдыг байдалды эки тургузарынче заводтуң хөй-нииити организациялары боттарының ажылын угландырган.

Коллективти сырый каттыштырарынга, оолдар болгаш кыстарны күш-ажылга кижизидеринге дагдыныкчыларның салдары ында улуг.

Чижээ, бүдүрүлгениң мурнакчылары К. Т. Кукарин, А. П. Аржаков, М. Н. Бочкарев хөй аныяктарны дагдынып, мергежилге өөреткен, олар дагдыныкчының хүндүлүг адынга төлептиглер. М. Н. Бочкарев заводка болду база өөреникчилеп кирген, ам бүдүрүлгениң хоочуну, сагыш човангыр дагдыныкчы.

Михаил Власов ортумак школаны дооскан соонда күш-ажылчы амыдыралын заводка эгелээн. Ону Г. Я. Кострицин хүлээнип алгаш, аныяк оолду шлифовщик мергежилдиң бирги разрядын чедип алырынга өөредип, арга-сүмезин кадып келген.

Салгалдарның чаагай харылзаазын чүгле заводтуң иштинден эвес, харын оон дашкаар-даа көрүп болур. Заводтуң комсомолчулары септекчиниң мергежилиниң дугайын Кызылдың № 14 школазының өөреникчилеринге бо-ла чугаалап бээрлер. Ынчангаш келир чылын коллективке ажылчын күш — школа доозукчулары немежир.

Автосептелге заводунуң комсомолчуларының кижилер-биле ажылының өске-даа хевирлери черле өөредиглиг. Чижээ, Кызылдың № 9 уруглар садын, Таңдыда «Коммунизмниң херели» совхозтуң аныяк септекчилерин шефке алган, оларның күзенчиг аалчылары апарган.

Коллективтиң аныяктарының мөзү-шынар кижизидилгезинге социалистиг чарыш улуг идиглиг. Ылаңгыя бригадалар аразында чарыштың дээштиин, организастыын бедидериниң хемчеглерин партия, профэвилел, комсомол организациялары ап чорудуп турар. Кежигүн эвес аныяктарның хууда хүлээлгелерин комсомол хуралынга база хүлээп алган.

Завод эрткен чылга деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 0,4 хуу өстүрер, 2 тонна металлды, 20 муң киловатт-шак электри энергиязын, 4 тонна кывар-чаар чүүлдү, 3 кубометр ыяшты камнап алыр хүлээлгелиг. Коллектив кежигүннеринден кежээки школага үш аныяктар өөренир, он кижи разрядын бедидер.

Хүлээлгелерни күүседир, ажылдың ажыктыын бедидер болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш демиселге комсомолчулар киржип, улусчу контролёрлар-биле кады «Комсомолчу прожекторнуң» рейдилерин чорудуп турар. Ынчангаш сөөлгү үеде коллективте күш-ажылдың сагылга-чуруму көскүзү-биле экижээн.

Комсомолчуларның хууда үлегер-чижээ коллективтиң аныяктарынга эки салдарлыг. Сергей Хлыкиниң чуруун заводтуң хүндүлел самбыразында аскан, Савелий Грехов автомашиналар кузовтары септээринге шалыпчы ажылдап, 1985 чылдың марттың үлүүнде кирген. Комсомолчулар Виктор Полунин 1984 чылдың август, Геннадий Кострицев май айларның ээлчээнде ажылдап турар. Өске-даа мурнакчыларның кызымаккай күш-ажылының түңнелинде завод бо чылдың бирги чартыын чединишкинниг доозуп турар.

А. ХОВАЛЫГ.

АВТООРУК СЕПТЕЛГЕЗИ

Ак-Довурактың № 3 орук-септелге-тудуг эргелели он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылының планныг онаалдаларын чединишкинниг күүседип турар. Кызыл-Мажалык—Тээли оруунуң 10—20 километр участогунуң капитал септелгезинге бо чылда 291 муң рубльдиң ажылдары көрдүнген. Бирги чартык чылда аңаа 126 муң рубльдиң ажылдарын кылыр планныг турган, 152,2 муң рубльге азы 120,7 хуу кылдыр ажыр күүсеткен. Ол ышкаш Кызыл—Тээли оруунуң 299—301 километр участогунга 85 муң рубльдиң септелге ажылдарын кылыры планнаттынган турда, 85,5 муң рубль азы 100,6 хуу кылдыр база ажыр күүсеткен. Чаа Шагаан-Арыг — Чаа Эйлиг-Хем оруунуң тудуун ноябрь айда доозар планныг турган, ону хуусаазындан эрте доозуп, июль айда дужаарлар.

Бүдүрүлгениң материалдыг баазазын калбартырынга 1983 чылда 126 муң рубль планнаттынган. Ийи аал чурттаар ийи бажың туттунуп турар. Ол бажыңнар август, октябрь айларда ажыглалга кирер. Чурттаалга бажыңнарындан аңгыда № 3 орук-септелге-тудуг эргелелиниң чурттаалга бажыңнарының суг база чылыг-биле хандырылгазының траншеяларын казар ажылдар чоруп турар.

Бүдүрүлге баазазының тудугларында ажылдап турарларның аразында дааңган ажылынга кызымак, үлегерлиглер хөй. Оларга бетонщик Василий Сеолеков, штукатур-маляр Наташа Монгуш, чазаныкчы коммунист Демир-оол Монгуш дээш өскелер-даа хамааржыр. Ол ышкаш машинист Виктор Могильный, Каң-оол Сарыглар база коллективтиң хүндүткелин чаалап ап, алган хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседип турарлар.

Бистиң корр.

«Шынга» харыы

КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫН ТУДАР

Бо чылдың № 144 «Шынга» Тес-Хемниң Ак-Эрикте Культура бажыңының ажылының дугайында «Чүгле кино, хурал» деп эгелиг шүгүмчүлелдиг материал үнген.

Аңаа Тес-Хем райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи А. Иргит харыыны берген. 1985—1986 ажыл-агый чылында 300 олуттуг чаа Культура бажыңын тударын планнааның, ук суурдан бир кижини Улан-Үдэниң культура институдунче өөредип чорутканын болгаш моон соңгаарда ажылды экижидер дээрзин А. Иргит бодунуң «Шынга» чорутkan тайылбыр харыызында бижээн.

ИДЕПКЕЙЛИГ КОЛЛЕКТИВ

Кара-Чыраа салбырында ясли коллективи — «Сүт-Хөл» совхозта сезоннуг ажылдарга идепкейлиг киржир коллективтерниң бирээзи. Ооң кежигүнү хөй эвес, он кижи-даа болза, эң шимченгир организацияларның бирээзи. Олар кышкы, часкы үелерде шеф ажылдарынга болгаш дружина ажылынга дыка идепкейлиг киржип турарлар.

Салбырның ногаажыларынга дузалажып, 1500 дөс капустаны олуртканнар. Бо чоокта олар хөй кыргылдазынга идепкейлиг киржип, Өлен бригадазының 17 коданынга хөй кыргып, 1350 кг дүктү дужааганнар. Дараазында 1875 хураганны кыргып, дүгүн дужааганнар.

О. КАҢ-ООЛ.
Сүт-Хөл район.

ДЕМИСЕЛ КОШКАК

Тожу районнуң «Май 1» совхозтуң ивы фермалары Бедий, Соруг, Улуг-Тал девискээрлеринде сөөлгү каш чылдарда адыг, бөрү көвүдеп өскеш, азырал малче халдап турар. Олар ивы коданнарындан он-он ивилерни өлүрүп, совхозка улуг когаралды таварыштырган.

Адыг, бөрү каш чыл улаштыр мынчаар көвүдеп, азыраан малче халдаашкын кылып, когаралды чедирип турда, совхоз дирекциязы, райкүүском шиитпирлиг хемчег албайн турар. Оон уржуундан кадарчылар хөй түңнүг өөреге таварышканнар.

Чазыйлаан адыгларны адып, бөрүлээр арга-дуржулгалыг аңчылар совхозта хөй, ынчалзыдаа оларда дээштиг, улуг октуг араалыг боолар чок, ынчангаш олар-биле демисел кошкак. Бо талазы-биле чогуур хемчеглерни дарый чорудары негеттинип турар.

О. АЙР-САНАА.

ЧАГААЛАРДА АЙТЫРЫГЛАР ЁЗУГААР

СЭКП Тес-Хем райкому, райкүүском база хөй-нииити организациялары ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды экижидер дээш хемчеглерни ап келген. 1982 чылда райкүүскомга янзы-бүрү айтырыглыг 125 чагаа келген. Хуузунда айтырыглыг 25 хамааты удуртукчуларның хүлээп алыышкынынга кирген. Райкүүскомда кээп турар чагааларны бүрүткээш, контрольда алган. Чагааларның авторларынга болгаш хүлээп алыышкынга келгеннерге тодаргай харыыны берип, сайгарылганы кылган. Алды чагааны хемчег алыры-биле хамаарышкан организацияларже чоруткан.

Кээп турар чагааларның хөй кезиинде чурттаар бажың-балгат дугайында бижип турар. Бо талазы-биле 69 чагаа келген. Чагааларга үндезилээш, бажың ээлчээнге 30 кижини киирген. Он кижиге бажыңны бергеш, делгемчиткен бажың алыр ээлчегде 25 кижини тургускан.

1983 чылдың бирги чартыында райкүүскомга адрестээн 47 чагаа келген. Ук чагааларның 21-и база-ла бажың айтырыы. Чурттаалга шөлүнүң туттунуп турар шаа-биле 10 хамаатыга бажыңны берген. Арткан чагаа, билдиришкиннерни моон соңгаар шиитпирлээри көрдүнген. Райкүүскомга тургускан хууда айтырыгларны ол дораан шиитпирлеп азы көдээ Советтерге, совхоз дирекцияларынга, албан организацияларның удуртукчуларынга шиитпирлеп бээри-биле дагзып турар.

Көдээ Советтерге кирип турар чагааларының хөй кезиинде уруг-дарыын ясли-садтарга, школачы уругларын күрүне хандырылгазынга киирерин, арагачылар-биле демиселди күштелдирип, корум-чурумну быжыглаарының айтырыглары кирип турар. Ол бүгү айтырыгларны хамаарышкан черлер болур-чогууру-биле шиитпирлеп, дораан хемчээн ап келген. Хүннүң чугула айтырыы — дузалал ажыл-агыйын өстүрер талазы-биле чоңдан эвээш эвес чагаалар кирип турар. Ол айтырыгны районга кээп турар чээлиниң хирези-биле шиитпирлеп келген. Корум-чурумну быжыглаар, арагалаашкын-биле демиселди күштелдирер айтырыглар көдээ Советтериниң удуртукчуларының контролюнда чүве болганда, ону шыңгыы шиитпирлээри негеттинип турар. Шак ындыг чагаалар Самагалдай, Чыргаланды, Кызыл-Чыраа көдээ Советтериниң күүскомнарынга хөй-биле киргилээн. Көдээ Советтерниң талазындан ында хөй-нииити организациялары-биле кады чамдык хамаатыларны учётка ап, профилактиктиг хемчеглерни чорудуп турар.

Бирги чартык чылда Берт-Даг көдээ Советинге — 20, О. Шынаага — 18, Кызыл-Чыраага — 71, Чыргаландыга — 38, Шуурмакка — 12 чагаа-бижиктер чоңдан кирген. Чагаа-бижикке хамаарыштыр чоң ортузунга отчёттарын О. Шынаа көдээ Советиниң күүскомунуң (даргазы С. А. Артына), Берт-Даг (даргазы К. Ш. Дугур), Чыргаланды (даргазы Д. Д. Дондуй) суурларының ажылчы чонунуң көдүрген айтырыгларын күүском хуралдарынга чугаалажып, байдалды экижидериниң хемчеглерин алгылаан. Ол хуралдарга колдуунда-ла садыг, амыдырал хандырылга, корум-чурум болгаш өске-даа айтырыгларны сайгарып чугаалашкан.

Райкүүскомнуң килдистеринден районнуң социал хандырылга килдизи (эргелекчизи М. Ч. Чамзырай) сөөлгү үеде ажылын экижиткен. Чоннуң чагаа-бижиинге, саналдарынга болгаш хууда айтырыгларынга дыңнангыр болуп, көскү ажылдарны чоруткан. Чурттакчы суурларга, албан организация, бүдүрүлге черлеринче беш удаа үнүүшкүнну кылып, тайылбыр массалыг ажылды экижиткен.

Чоннуң чагаа-бижиинге, саналдарынга, хууда айтырыгларынга үндезилээш садыг, районнуң амыдырал хандырылга эргелелиниң болгаш эмнелге черлериниң ажылын райкүүском хуралдарынга дыңнап, чугаалашкан. Чижээ, моон түңнелинде район эмнелгезинде ажыл экижип, чоңдан хомудалдар кирбестээн.

Садыг хандырылгазы чогуур негелдезинде дүүшпес дээрзиниң дугайында эрткен чылын хомудалдар тургулаан. Ол талазы-биле ажылды экижидерин-биле районнуң хереглекчилер ниитилелиниң ажылын райкүүском хуралынга сайгаргаш, ажылды экижидерин райпо баштаар черинге дааскан. Амгы үеде районда садыг ажылы мурнукузундан экижип турар.

Улус депутаттарының Шуурмак көдээ Совединиң күүскомунда хамаатыларның чагаа-бижии, билдиришкиннери-биле ажыл кошкак тургустунган. Ооң күүселдезиниң контролю чок. А Кызыл-Чыраа көдээ Совединде бо ажылдарны чорудуп турары эреңгей. Чоңдан кирген хомудалдарны канчаар шиитпирлээниниң отчёттарын бербейн турар.

Хамаатыларның чагааларынга, дилег-хомудалдарынга кичээнгейлиг болуру чугула. Оларга харыыны озалдадып база болбас. Үениң негелдези ындыг. Ол дугайын СЭКП ТК-ның 1980 чылда хүлээп алганы «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды улам ыңай экижидер хемчеглер дугайында» доктаалында айтып турар. Совет кижи дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың сагыш салыышкынының база бир херечизи.

С. ЧООДУ.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга үр чылдарда ак сетквлдиг күш-ажылын үнелеп көргеннииң демлээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Часкал Сыгдыровна **Бапай-оол** — райкүүскомниң иштики херектер килдизиниң ведомстводан дашкаар таңныл черииң салбырыныҢ ажылчыны.

Комбу Бавуувич **Донгак** — «Хөндергей» совхозтуң хойжузу.

Шожутмаа Дамдын-ооловна **Кара-Сал** — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Опейен Санчыевич **Куулар**— «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Очур Мажапович **Куулар**— пенсионер, Чадаана хоорай.

Хеймерек Мумбажыковна **Куулар**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чучуң Манайовна **Куулар**— «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Бландин Чирмит-Дажыевна **Монгуш** — райкүүскомниң иштики херектер килдизиниң ведомстводан дашкаар таңныл салбырыныҢ контролёру.

Сесекова Чульдумовна **Монгуш**—Тыва автотранспорт эргелелиниҢ Чадаанада автотранспорт бүдүрүлгезиниҢ ажылчыны.

Мария Павловна **Сат** — «Тыва» совхозтуң столоваязыныҢ повары.

Полина Константиновна **Фирсова** — райпо кондитери.

Мытпых Доруйгуевна **Чамыян**—пенсионер, Чадаана хоорай.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН:

Зинаида Петровна **Гончарова**—«Көк-Тей» совхозтуң бухгалтери.

Анна Ивановна **Копытина** — ССРЭ-ниң күрбанкызының Тыва республика конторазының Каа-Хем салбырыныҢ ажылчыны.

Зоя Александровна **Кочнева** —«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкыныҢ КМК—2-ниҢ ажылчыны.

Зинаида Федоровна **Курганская** — улус депутаттарыныҢ район СовединиҢ күүскомунуң архитектору.

Самдын Шомукейович **Монгуш** —«Шамбалыг» совхозтуң дарганы.

Иван Ильич **Морозов**— «Сукпак» совхозтуң автокран башкарыкчызы.

Вукендей Самбылдайович **Ооржак** —«Шамбалыг» совхозтуң хойжузу.

Ирина Климентьевна **Саночкина** — райкүүскомниң чурттала коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниҢ гостиница ажылчыны.

У-Херел Мээренович **Сарыглар** —«Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Монгуш Дыкпаевич **Чылбак-оол** —«Х Улуг Хурал» совхозтуң ажылчыны.

Анна Павловна **Шишкина**— Тыва электри четчилериниҢ шеригжиткен таңныл черииң адыгжызы.

Анна Федоровна **Юрченко**— Элегес-АксыныҢ эмнелге участогунуң санитарказы.

СҮТ-ХӨЛ РАЙОНДАН

Өлзеймаа Саяновна **Монгуш** Баян-Тала ортумак школаныҢ ажылчыны.

«АЛДАН-МААДЫР» СОВХОЗТАН

Алдын-оол Сарыг-Хапович **Куулар**—хойжу.

Александра Киштеековна **Монгуш**—ажылчын.

Чаш-оол Конгаштаевич **Куулар**—хойжу.

Валина Чадамовна **Монгуш** —ажылчын.

Нина Чамбалдайовна **Ондар** —ажылчын.

Тадарыкпай Чучунмаевич **Ооржак**—ажылчын.

Шалдаак Дондуповна **Ооржак**—ажылчын.

Белдир Байыр-ооловна **Сарыглар**—ажылчын.

ТАҢДЫ РАЙОНДАН

Тамара Ивановна **Ачисова**— Хову-Аксында холушкак садыгныҢ садыгжызы.

Татьяна Васильевна **Баклагина** — районуҢ иштики херектер килдизиниҢ ведомстводан дашкаар таңныл черииҢ салбырыныҢ ажылчыны.

Александр Балчырович **Белекмаа** — ССРЭ-ниҢ 50 чылы аттыг совхозтуң хойжузу.

Зинаида Александровна **Березица** —Балгазында КПТУ-2-ниҢ ажылчыны.

Николай Иванович **Васютин** — Хову-Аксында № 18 геология-тывыш партиязыныҢ ажылчыны.

Марфуга Давлетовна **Даминдарова** —«Тыва кобальт» комбинаттыҢ гидрометаллургия цегииҢ аппаратчиги.

Бүрүткел Дини-Караевна **Куулар** —«Чыраа Бажы» совагый дуржулга станциязыныҢ ажылчыны.

Мария Тихоновна **Маморцева** — Балгазын сельпозуниҢ ажылчыны.

Екатерина Михайловна **Махнёва**—Балгазын сельпозуниҢ ажылчыны.

Александра Чаловна **Оюн** — «КоммунизмниҢ черели» совхозтуң ажылчыны.

Дора Исаковна **Пустозерова** — Тываның көдээ ажыл-агыйыныҢ Дуржулга станциязыныҢ ажылчыны.

Кызыл-оол Түлүшевна **Чамбал**—Кызыл-Арыг сес чыл дузалал школазыныҢ ажылчыны.

ТОЖУ РАЙОНДАН

Долзат Иргитовна **Балчын** — районуҢ төп эмнелгезиниҢ ажылчыны.

Дагбажык Дондуповна **Бараан** — пенсионер, Тоора-Хем суур.

Чашпаяк Даржаевна **Кол**—Тожуның топчүткен библиотека системазыныҢ Азас көдээ филиалыныҢ библиотекары.

Кол Кенден-Самбуевна **Маткаржик** — пенсионер, Тоора-Хем суур.

Татьяна Александровна **Сады** — пенсионер, Тоора-Хем суур.

Барба Допуй-ооловна **Сат**— «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Клавдия Донгаковна **Серен** — эмнелге пунктузуниҢ эргелекчизи, Адыр-Кежиг суур.

Агафья Александровна **Тартабаев** — пенсионер, Тоора-Хем суур.

Дежитей Коловна **Чамыян** — «Тоора-Хем» совхозтуң ажылчыны.

Анна Даниловна **Шевченко** — райпо ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Аиай Хуураковна **Дамба-Хуурак** — райпо столоваязыныҢ ажылчыны.

Түлүш Базыр-Тараа **Дамдый-оол** — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң хойжузу.

Түлүш Түлүшович **Домбай-оол** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Каапа Эртинеевна **Дондук-оол** — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Агрепена Мефодьевна **Жирнова** — Тыва транспорт эргелелиниҢ Шагаан-Арыг транспорт бүдүрүлгезиниҢ бухгалтери.

Василий Седейпенович **Кечил-оол** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Мартыш Сарыг-оолович **Мартык-оол** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Иптал Монгушевна **Ондар**— райпо ажылчыны.

Кыргыс Чимбиевич **Очур**— «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Кызыл-оол Хууракович **Тонгак** — «Улуг-Хая» совхозтуң хойжузу.

Сенденмаа Метпигировна **Ховалыг** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Хорлуужук Пар-ооловна **Ховалыг** — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

Түлүш Дамбаевна **Чанчып**— райпо столоваязыныҢ ажылчыны.

Суванчап Туматовна **Ширигүр** — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Хунажыкович **Шыырап** — Шагаан-АрыгныҢ профессионал өрт кезээниҢ салбыр командири.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Янчанмаа Назыновна **Балчыт** —Ленин аттыг совхозтуң ажылчыны.

Нанчалмаа Маажыевна **Бимба** — Нарын ортумак школаныҢ повары.

Серенмаа Ханчыковна **Дадый** — ясли-сад ажылчыны, Эрзин суур.

Карамаа Иомбоевна **Доктаамал** —Мөрен ортумак школаныҢ ажылчыны.

Тыва АССР-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниҢ Дээди СовединиҢ Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай,
1983 чылдың июль 18.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

УЛУСТУҢ БЫЖЫГ ШИИТПИРЛИИ

МЕХИКО. (СЭТА). Диктататор Пиночетти доп-дораан дүжүрерии болгаш ВашингтонуҢ деткип турары шеригфашистиг ёзу-чурумну узуткаар негелле Чилиде улам күштүг-биле калбарып турар. Чили хөй-ниитиниҢ калбак кезектериниҢ ёзу-чурумга удур бүгү күштерниҢ киржилгезинбиле шилчилгениҢ демократтыг чазаан тургузары дээш демиселдиҢ кыйгырыныҢ адаа-биле улам сырый каттыжып турарын ЧилиниҢ КомпартиязыныҢ ТК-зыныҢ кежигүнү Хосе Кадемартори мексикан «Уно мас уно» солунга интервьюзунга медеглээн. Улус «Ам болзун!» деп шыгыызы-биле негеп, демократияны доп-дораан катап тургузарынче кыйгырып турар. Чөөн партиялар-биле чергелештир христиан демократтар болгаш өскө-даа хөй-хөй бөлүктер ПиночеттиҢ дүжүрерин чедип алыр дээш демисежип турар. Ол чорук диктаторга удур фронтуну дыка күштелдирип турарын ол демеглээн.

Ниити эчис сорулгалар дээш кады хөделинишкиннерниҢ улуг дээштиин болгаш ажылчын аҢгыныҢ политика талазы-биле бышкаяын Чилиге боон эрткен национал удурланыышкын хүннери бадыткаан.

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРНИҢ БЫЖЫГ СӨЗҮ

ТОКИО. (СЭТА-ныҢ корр.). ЧурттуҢ 4.550 муң ажыг ажылчыннарын болгаш албан хаакчыларын каттыштырган Японияның профэвилелдериниҢ Чингине човүлелиниҢ съездизи ында ажыттынгаш, ажылын үргүлчүлеп турар. Оон делегаттары келир чылда ажыл-чорудулганың программазын чугаалашкаш, хүлээп алыр болгаш Японияның ол эң улуг профтовүнүн чаа удуртукчуларын сонгуур.

ПрофэвилелдериниҢ Чингине човүлелиниҢ даргазы М. Макизда съездиниҢ ажыдып тургаш, Я. Накасонэнтиң чазаанаҢ Вашингтон-биле шеригҢ эвилелии быжыглаарыныҢ болгаш Р. РейганныҢ администрациязыныҢ ядролуг стратегиязынче чурттуҢ улам-на хаара тударының оруу-биле бар чоруур айыылдыг угланыышкынын шыгыы бүрүү шаап, шүгүмүүлээн. АКШ-тыҢ ШДК-зыныҢ «Карл Винсон» дээр атомнуг авианосезиниҢ болгаш «Томагавк» деп чалгыныг ракеталар ап чоруур линкор «Нью-ДжерсиниҢ» япон порттарже эштип кирер деп турар чоруу бистиҢ чуртувустуҢ девискээрииҢе АКШ-тыҢ ядролуг ракеталарын тургузарының үндезинин салыр сорулгалыг деп, М. Макизда демделээн. Токие биле ВашингтонуҢ ындыг чүткүүлүү тайбыҢга болгаш Японияның айыыл чок чоруугга кыжанышкын болуруҢ Чингине човүлелдиҢ даргазы чугаалаан.

В. ГОЛОВИН.

ӨРТ БООП ТУРАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Порто-Веккьо хоорайныҢ чоогунда Корсикада боон турар күштүг өрттериҢ түҢелинде амдаа 700 гектар хире арга-ыяш хуюкталдыр өрттеиген. Эрткен неделяда аҢаа 400 гектар ажыг чер өрттеиип калган. ӨрттүҢ өөскүҢ үнген чылдагааны ол ортулукта каҢдаашкыныҢ, изиг агаар боон турар.

Чай санында-ла Францияда арга-ыяштыг черлерде өрттер ёзулуг национал хоозуралды болдуруп турар. Чүгле бо чылын өрттер 53 муң гектар иогаан шөлдү узуткаан.

ТӨӨГҮҮЛҮҮ БАЙЫРЛАЛ

МАНАГУА. (СЭТА). Никарагуа улус боттарының авангардының — Национал Хосталганың Сандиноҗу Фронтузун (НХСФ) тургускан хүндеи бээр 22 чыл болганын байырлап демделээн.

1961 чылдың июль 23-те үндезилеттиинип тургустунган ол фронт быжыглыышкынның аарберге оруун эрткен болгаш күүлүг күш болу берген. Оон улуртулгазы-биле никарагуа улус америк ёзунуҢ чалчазы Сомосаның диктаторжу ёзучурумун дөрт чыл мурнунда дүжүр октаан болгаш чуртту катап тургузарын, дараламолчүгдел чок чаа ниитилелдин бактаадырын эгелээн. НХСФ-тиҢ ажыл-чорудулгазының амгы үеде эң кол угланыышкынарының бирээзи—революстуг болуушкуннарны улам ханыладыры, бижик билбес чоруктуру, ажыл чокталыышкынны болгаш ядыы-түренги чоруктарыны узуткаары ышкаш, ындыг чугула социал-экономиктиг сорулгаларыны шиитпирлээри боон турар.

УЛУСКА УДУР

ДЕЛИ. (СЭТА). Чуртта шериг байдалын дүжүрер болгаш бүгү-ниитиниҢ парламент соҢгулдаларын кылыры дээш демисежип турар пакистан улустуҢ күзел-соруун Исламабадтың шериг ёзу-чурумуну каржызы-биле тоон корбейн турар. ЮНИ агентилелдиҢ Пакистанның радиозунуҢ дамчытканынга үндезилээш, дыннаткаиы болзе, генерал Зиял улль-Хак демократияны тургузары дээш шимчээшкин киржикчилериниҢ соҢгулдаларының хуусаазын доктавдыр дугайында негелдезин хүлээп албайн барган. «Ислам принциптерге үндезилеттинген кандыг-ла бир «политиктиг системаны» тургузар дугайын августуң 14-те улуска чарлаарын» шериг администрациязының баштыны медеглээн. Ол система херек кырында амгы антидемократтыг корум-чурумну хоойлужудары болуруп хайгааракчылар айтып турар.

ЧУРТТАРЫНДА СОЦИАЛИЗМ

СОФИЯ. Болгарияның шөлдөринде тараа аҢаап алышкыны дооступ турар. Чаашкын турза-даа агроүлетпүр комплекстериниҢ ажылчыннары кызыл-тастың болгаш суланың аҢаалдазы доозулганы рапорттап турар.

Бо чылын аҢаалда кампаниязын кыска хуусаада чорудары көрдүнген. Кедээпин ажыл-ишчилери аяс хүн бүрүзүн хилис барбазын дээш шалыпчы ёзу-биле ажыллап турар. Оларга улуг дузаны үстүкү класстың өөреникчилери болгаш студентилер. ССРЭ-ниҢ болгаш ЧССР-ниҢ база ол ышкаш ГДР-ниҢ областарындан келген найырал экипажтарының механизаторлары көргүзүп турарлар.

ЭДЧ-ниҢ чурттарындан болгаш оон иштинде Совет Эвилелинден келген болгаш чурттуң бүдүргени чаа көдээ ажыл-агый техниказы бо дүжүт аҢаалдазының үезинде болгар суурнуң ажылчынарының ажылын чиигеткен.

ПРАГА. Бо беш чылда үлетпүрге «үшкү салгалдың» роботтарын тургузары-биле Чехословакияның болгаш Совет ЭвилелиниҢ конструкторлары кады ажылдап турарлар. Оларның гургусканы «электроинуг дузалакчылар» фрезерлиг болгаш металл кезер станоктарны хаҢдырып турар. ССРЭ-де оон компьютерлиг хаҢдырылгазының системазын ажылдап кылып турар, өске кезектерин ЭДЧ кежигүнүҢ чурттарның машина тудувулары бүдүрүп турар.

ЧССР бо беш чылдың тоҢчүзүнде кады ажылдажылганың түҢелинде үш муң роботтарны кылырыҢ планнаан. Республиканың улус ажыл-агыйының аҢгыаҢгы адырларынга оларны каавба-биле ажыглап эгелээр.

ГАВАНА. Матаңсас можуда Эдди Тейхеро аттыг пос-таавы фабриказы Монкада казармазынче маадырлыы-биле халдаанындан бээр 30 чыл болган байырлалга тураскаатказы Балык ажылы вьетнам экономиказыҢ бир чугула адыры болуп турар.

Бо чылдың алды айларының иштинде балык болгаш өске-даа далай продуктуларын тывары энир чылдың бо үеэн-биле деңнээрге 16 катап өскен, даштыкыже үндүр садары үш катап мөвүдээн. Күш-ажылды организастаарын экижиткенинден болгаш акша төлевириниҢ чаа хевирлерин калбаа-биле ажыглаашындан мындыг өзүлде чедип алдынган.

Балык ажыл-агыйының сайзыралынга Совет Эвилели-биле бижит кады ажылдажылганың үжүр-дүзазы база улуг.

ССРЭ Вьетнамга амгы үениҢ балыкчы судноларын берип, бедик мергежилдиг кадрлар белеткээринге дузаны көргүзүп турар. Балыкчыларның күш-ажылының бүдүрүкчүүрүн бедидеринче угланган шинчилел ажылдарын нйи чурттуң эртемденнери чорудуп турарлар. (СЭТА).

ТАЙБЫҢ ЭСТАФЕТАЗЫ ШВЕЦИЯДА

СТОКГОЛЬМ. СЭТА-ныҢ корр. Н. Вуколовтуң дамчыткаиы: Вермланд областың административтиг төвү— Карлстадтың төп шөлүнге митингбиле «83-түң чадаг-терге чарыжының» киржикчилерин тайбың талалакчыларын ук чер организацияларының активчилерн, хөй-ниитиниҢ болгаш хоорай эрге-чагыргазының төлээлекчилери уткуп алганнар. Вермланд областың швед тайбың комитединиҢ салбырының болгаш арбитражының даргазы Агнета Оберг ол митингге чүве чугаалаан, амгы үеде эң чугула сорулга—ядролуг чепсегленнишкинни эдерер бүдүрерии соксадыры, Барыын Европага ортумак ыракшылдың чаа америк ядролуг ракеталарны тургузарын болдурбазы боон турарын онзалап демделээн. Ындыг кыйгырыгларны чадаг-терге чарыжының киржикчилериниҢ лоозунунда бижээн болгаш бистер ооң-биле бүрүн эп-сеткил каттыштырып турарывыста илередап тур бис.

Карлстадтың хоорай чагыргазының даргазының оралакчызы Альф Юхансон тайбын үеде чурттаары дээрге, бөмбүрзектиҢ бүгү улустарының күзели болурун айыткан. Чадаг-терге эстафетазының киржикчилери боттарының мурнунга аҢгы-аҢгы чурттарны тудуштурар онзагай «көвүргүү» салыр деп буянныг сорулганы салган-дыр. Ол эчис сорулганы ак сетквлдиг бүгү кижилер иэин-биле чүүлдүгзүнүп турар.

Аныяктар бажыңынга найыралдың интернационалчы кежээн база болган.

Эстафетаның киржикчилери Швецияның оруктары-биле 300 ажыг километрни эрткеннер. үзүктелчек черлериҢ ыраа 100 метр болур. Ийи эш сараат сиген, савааҢнарны өрт эртпес кылдыр долгандыр калбаа 4 метр кылдыр андазын-биле чарып каан турар. Сиген, саваҢ сараттары электри шугумундан 15 метр ырак тургузар. Оруктардан, бөжыңнардан болгаш өске-даа тудуглардан сараатты 20—50 м. ырак тургузар ужурлуг.

Сиген, саваҢ, өске-даа мал чемнери белеткээн черлерже тускай от эрттирбес херексел-дер-биле кылдынмаан автомашиналарны, трактырларны чорудары хоруглуг. Трактористер, комбайнерлер, чолаачылар ажылче киреринии мурнунда оларны хынап алыр хүлээлгелиг.

Мал чемниге ажылдап турган тракторларны сиген, саваҢ сараттарының аразынга от үнер хоолайлардан от дамчаш сиген, саваҢ өрттенмезин дээш 3 метрден чоок кылдыр тургузуп болбас. Кырында сиген, саваҢ чүдүрүп каан машиналарның түгүн дүжүрерде машиналарның моторларын өжүрүп алыр.

Өл-шыгы улуг сигенни сараттаарда, оларның аразын 20 метрден чоок эвес кылдыр тургузар болгаш сиген бозунуҢ шыгындан өрттени бербезин дээш үргүлчү тускай термометрлер-биле хемчээп, хайгаараар ужурлуг.

Витаминниг сиген-далганын белеткээр АВМ-ни тускай черге тургузар болгаш ооң кырын дуглаан кывынгыр ыяш шывыныҢ кезектерни тускай өрттенмес холуксаа-биле сиципип каар. Өске тулуглардан сиген далганы белеткээр черниҢ өрттен камгалаар аразының ыраа 50 метрден чоок эвес болур, а сиген, саваҢ сараттаан складтардан 150 метр ырак болур.

Агрегатка ажылдаар кижи бүрүзү өрткө удур сургаалдаинструктажты албан эрткен турар.

Белеткеп каан сиген далганының шыгы 8—10 хуудан эртпес болур. Сиген далганын хаказы өрттенмес, тускай складтарга шыгжаар. Сиген далганы шыгжаар складтарга үндүр тыртар тускай хоолайлар кылза чогуур. Сиген далганын бодунуң шыгындан өрттенмезин дээш, ооң изиин үргүлчү хынап турар.

С. КУУЛАР.

МАЛ ЧЕМИН ӨРТТЕН КАМГАЛААР

Бо чылын чаашкынныг болганы-биле республиканың кайы-даа девискээриндe озуп-сиген эки үнген. 1983—84 чылдарның кыжындан ниитиниҢ болгаш дузалал ажыл-агыйларның малын хүр менди ажырар сорулга-биле хоорай, суурларның, көдээниҢ бүгү ажыл-ишчилерн амгы үеде мал чеминиҢ белеткелинче массалыы-биле кирипкен. Мал чемин чогуур үезинде четчир кылдыр белеткеп алыры-биле холбаштыр, ону янзыбүрү чидириглерден камгалап, кадагалаары—кижи бүрүзүнүҢ хүлээлгези.

Мал чемнеринге эрткен чылын чамдык удуртукчуларның болгаш өрт комаандаларның ээ-харыысалга чогундан, өртке удур дүрүм-саавырларны күүсетпес чоруундан, республиканың чамдын ажыл-агыйларынга өрттер болгулап, дыка ковей мал чемнерин өрт халавы үзүткап каанын уттуп болбас. Бо чылын ындыг таварылгаларны катаптаваин, мал чемнерин белеткеп турган үезинден эгелээш, ону чөп ажыглап, аҢаап-кадагалап, бүгү-ле черлерге өртке удур чурумнарны шыгыы сагыыры негеттинип турар.

Эрткен 1982 чылдың сентябрь 5-те Өвүр районуҢ Ак-Чыраа деп черге Мөңгүн-Тайга районуҢ «Моген-Бүрен» совхозунуҢ белеткээш, сараттап каан 287 тонна сигенн өрттенип калган. Ол өрт Моген-Бүрен совхозтуң удуртукчуларының өртке удур негелделарни күүсетпейн, ол сигенге таңныл-дежурныйлар тургуспаанындан ук орттуң өөскүп үнген чылдагааны тывылбайн барган. Ол-ла чылдың октябрь 19-та Таңды районда Тока аттыг совхозтуң 40 тонна сигенн өрттенген. Ол өрт Б. Оюн дээрининиҢ сараат сиген аразынга аҢгык отту семчилел чок, кайы-хамаан чок ажыглаанындан болган. 1982 чылдың октябрь 6-да Кызыл районуҢ «Тиилелге» совхозунуҢ 10 тонна витаминниг сиген далганы өрттенген. Ол өрт база-ла сиген далганы шыгжаан складты өрттен чогуур негелдезинге чедир кылбаандан болган.

Үстүнде чижектерде ышкаш орттер Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйларынга база болгулаан. Айыткан районнарның болгаш ажыл-агыйларның удуртукчулары бо чылын база-ла өртке удур хемчеглерже шоолуг сагыш салбайн, оон чогуур түҢнелди үндүрбейн турары хыналдалардан илерээн. Эрткен чылын болган орттерниҢ кол чылдагааннары ол районнарның ажыл-агыйларының удуртукчуларының болгаш өртке удур хайгаарал органнарының ажылдакчыларының өртке удур чурумнарны сагыыр талазы-биле чогуур хемчеглер албаанындан база чамдык кижилерниҢ мал чемн кадагалаар черлеринге кайы хамаан чок таакпылап, ажык оттар ажыглаанындан болгаш чамдык бичии уругларның отбиле ойнаанындан болганын ол фактылар бадыткаан.

Мал чемнерин белеткеп, ону ажаап, кадагалап турар үезинде мооң адаанда айыткан дүрүмнерни бүгү-ле удуртукчулардан эгелээш киижи бүрүзүү шыгыы сагыыры негеттинип турар.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары ажаап алышкын үезинде өртке удур белеткезин чогуур үезинде чорудар болгаш ажаап алышкынга киржир механизаторларны болгаш өске-даа бүгү кижилерни орт айыылын болдурбас болгаш өртке удур чурумнарны сиген, тараа шөлдеринге, шаҢнар, складтарга шыгыы сагыыр талазы-биле сургап, өөредири чугула. Ажаап алышкынга киржир машина-техниканы өрттен айыыл чок кылдыр кылдырар тускай харыысалгалыг кижилерни баш удур томуйлаш, оларның ажылын хүн бүрү хайгаарап удуртур. Өртке удур тускай сургаалда эртпээн кижилер тараа, сиген ажаап алышкынынга киржири хоруглуг. Ажаап алышкынга киржир машина-техниканы орт ожүрер дериг-херексел-дер-биле бүрүн хандырган турар. Өрт ожүрер дериг-херексел чок машина-техниканың ажаап алышкынга киржири база хоруглуг.

Сараатгал, хөпээнпеп каан сиген-саваҢ чакынга таакпылаары, от ажыглаары, от салыры шуут хоруглуг. Орук кыдыындан, тараа шөлдериндеп кескеп сигенни тараа шөлүнден, орук кылдыындан 30 метрден чоок эвес черге сараатгаар.

Мал чемн шыгжаар складтарыны, шөлдерни, тускайлаан черге тургузар болгаш сараатгарны долгандыр ыраа 15 метр черни андазын-биле чарып каан турар, оон калбаа 4 м болур. Бир сараат сигенниҢ таваан салган чери 300 дөрбелчин метрден улгатпас, э прессгеп, шарып каан сиген савааҢның хемчээли 500 дөрбелчин метрден ковей эвес болур. Сараатгар аразының ыраа 20 метрден чоок эвес турар ужурлуг.

Сиген, саваҢ сараатгарын ийи эш кылдыр тургузуп ап болур, а ындыг таварылгада ол ийи сараатгың аразының ыраа 6 метр болур. Оларның чанында өске ийи сараат сиген, савандан оларның ырза 30 метрден чоок эвес болур. Кезек болүк сараатгарның аразында өрттен камгалаан

ЧАДТА БОЛУУШКУННАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Америк боо-чепсекти болгаш дайынчы техниканы кедергей чажыт байдал-биле Нджаменаның амгы ёзу-чурумунга чорудуп берип турар. АКШ-тың шеригагаар ужар чүүлүнүн «С-141 старлифтер» деп самолёттарындан америк боо-чепсекти болгаш дайынчы техниканы Чадтың найысылалынга дүжүрер үеде ынаар даштыкы болгаш тус черниҢ журналистериниҢ чооҢшулаарын шыгыызы-биле хораан.

Самолёттардан чүктү кажан дүжүрүп турган үеде ынаар чоокшулаарын ораладшкан Барыын Чүктүн үш журналистерин эрге-чагырга-оралдажыышкын кылыры-биле ВашингтонуҢ ол араатанзыг үүлгедиишкинниге таварышкаш, амы-тыныл оксунган, балыг-бышкын арткан кижилерниҢ хилинчек-човулацын Хиросимада Тайбың МузейиниҢ телгинирлери көргүзүп турар. Ол делгелгеин көөр дээш хоорайның чүс-чүс чурттакчылары, чурттуң бүгү булуңнаыындан келген кижилер барып турар.

Чүгле Японияда эвес, харыы база бүгү делегейде ядролуг кыжанышкынга удур демселдиҢ демдээ апарган Хиросима тайбыңга ынакшылчыг япон күштериниҢ шимчээшкининиҢ төвү боол турар. Чанчыл апарган Тайбың марыжы Хиросиманың Тайбың Парыгыныга массалыг чыскаал-биле дооступ турар. Ол хоорайга чылдың-на ядролуг чепсекти хорууру дээш чурттар аразының конференциязы боол турар.

Улустар Хиросиманы болгаш Нагасакиии утпайн турар. Оларда 38 чыл мурнунда болган айыыл-халапты утпаан, оон кичээндерини кылганнар. Ядролуг олум бомбүрзек кырынга турбас ужурлуг. Ол эңне улуг күштүг, үреглекчи, өлүрүкчү чепсекти хоруур ужурлуг.

ЧУРУКТА: Хиросимада ол бажыңны атомнуг частыышкын соонда ол-ла хевээр артырып каан.

О. Туркийнин фотоузу.
СЭТА-ныҢ фотохрониказы.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

КАИР. Чылдың-на ЕгипеттиҢ ажылчын күүжүнге 470 муң кижи немежип турар.

Ол болза, чурттуң ажыл кылып шыдаар чоҢулуң барык 3,6 хуузу-дур. Чуртта ажылчын холдарының дүрген өзүлдези ажыл чөктарны ажылга хүлээп алырынга хөй санныг бергелерни тургузуп, кижилердиҢ Египеттеи массалыы-биле үнүп чоруурун, ылаҢгыя бедик мергежилдиг кадрларыиың болгаш дээди билиглиг кижилерниҢ аразында көвүдедип турар.

БОГОТА. Чурттуң эң улуг профэвилел конфедерациязының (КАПК) IV национал съездизиниҢ ажылы үргүлчүлеп турар.

Реаксылыг идегеттериҢ талазындан халдаашкыныардан демократчыдыларны камгалаары-биле ажылчы чоннарның чыгыс эвил улам быжыглаарының чугулазын ооң киржикчилерн айтып турар.

ЛУАНДА. МПЛА —аныяктар партиязының Национал комитединиҢ пленуму болган.

Пленумунга Анголага чаа нитилелдп тургузарынга аныяктарның киржирии калбартырының, аныяк салгалды ангола революциянын идеалдарынга бердинген болурунга кижизидериниҢ айтырыгларын чугаалашкан. Ооң киржикчилери чурттуң мурнакчы аныяктарын каттыштырган ол организацияның ажылының түҢнелии үндүргеш, 1983-1984 чылдарда ажылдың планын хүлээп алган.

ПАРИЖ. Июль 25-те АКШ-тың баштайгы самолёттары Нджаменада бронетранспортёрларны, боо-чепсекти болгаш ок-чемзекти чедире берген.

Рейганның администрациязының Чадтың иштики херектеринге каржызы-биле холгаарлаашкыны улам-на айыылдыг хөделиишкин болуп турар деп, хайгаракчылар демделээн. Франс пресс агентствонуң дыннадыын өзугаар алырга, шпион медээлерни чыын алырынга Пеңгагон самолёт системазын калбаабиле ажыглап турар. Ливияның чоогунда турар америк 6-гы флоттуң корабльдерии болгаш далай самолёттарын дайынчы байдалга тургускан. Америк боо-чепсекти чамдызын ЗаирниҢ шериглерни база ажыглап турар.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРГЕ

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш РСФСР-ниң Культура министерствозунуң коллегиязының «Тыва АССР-ниң культуразының болгаш уран чүүлүнүң СЭКП-ниң XXVII съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сайзыралының дутаймында» доктаалын күүседир сорулга-биле республиканың культура ажылдакчылары, чогаадыкчы эвилелдер бедик кодурлүүшкүнүг ажылдап турар.

Оларның кол-ла кичээнгейи көдээ чоннуң культурлуг хандырылгазыңче угланган. Чоннуң хостуг шактыг чөп ажыглаарынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиринге, аныяктарның мөзү-шынар кижизидилгезинге культура-чырыдышкын черлериниң ажылы кол черни эзелей берген. Ыраккы районнарже комплекстиг үнүүшкүнүнерни организастаары чаңчыл болган.

Күрүне филармониязының чогаадыкчы коллективтерл чартык чыл иштинде көдээ ишчилерге 47 муң ажыг концерттерни көргүскен. Хогжүмшин театрының артистери 142 шиинни көргүскен. 21 муң кижи оларның ойнаарын көрген.

Көдээниң ишчилерингө күрконцерт шугуму-биле келген коллективтер барып турары эки. Ылаңгыл Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи Э. Турсуналиевтиң удурткаңы фольклорлуг ансамбль улустуң сеткилинге кончуг таарышкан.

Малчыннарның культурлуг хандырылгазынче Тожунуң, Бай-Тайганың, Таңдының агитбригадалары улуг сагыш-ты салып турар. Чижээ, 30 ажыг үнүүшкүнүнерни кылган 1 муң бай-тайгажыларга Тээлиниң агитбригадалары концертти көргүскен.

Фермаларга, хову турлагларынга, хойжу бригадаларга көжер библиотекаларвы Таңдының, Чөөн-Хемчиктиң библиотека системаларының филиалдары хөйү-биле чоруткан.

Кызылдың уран чүүл училищезиниң 64 доозукчуларының кол нуруузу көдээ районнарже ажылдаар күзелин илереткеннер. Клавдия Байкара «Алдан-Маадыр» совхозтуң көдээ Культура бажыңында ажылдап эгелээн. Ол ында ташцы, хөөмей-сыгыт болгумнериниң ажылын экижидер дээш тура-сорук-биле ажылдап кирипкен.

Культура чырыдышкын черлеринге кадрлар белеткээрин совхозтарның удуртукчуларының чугула деп көрүп турары таварылга эвес. Кайда культура ажылы эки деңнелде болдур, ында корум-чурум болгаш кижизидилге айтырыы эки болур. Ынчангаш культураның өөредилге черлеринче аныяктарны шилип чорудар айтырыг база чугула. Бо чылын Чөөн-чүктүң культура институдунче бот-өөредилге-биле безин 32 кижи кирип алган. Оларның хөй кезии ажыл-агыйларның стипендиаттары болуп турар.

А. БАГЫР.

ХҮННЭЭРЕК ТЭЭН КЫРГЫС ЧУРТУ ХҮНДҮТКЕЛДИГ ХҮЛЭЭП АЛГАН

Күрконцерт шугуму-биле Тыванық хогжүм-шин театрының артистери июнь айда Кыргыс ССР-ге аалдап чораан. Бөлүктүң удурткучузу, ССРЭ-ниң чогаалчылар Эвилелиниң кежигүнү, театрның директору Екатерина Дүктүг-ооловна Танова-биле бистиң корреспондентивис ужурашкан.

— Театр бир дугаар эвилелдешкен республикаже үнүүшкүнүң кылган болгай. Ооң артистериниң чогаадыкчы озулдезинге ужур-дузазы улуг болган боор аа, Екатерина Дүктүг-ооловна?

— Кыргыс ССР баар мурнунда дыка дүвүреп турган бис. Программаже эң шилиттиринге номерлер кирген. Кол сорулга — национал хевириниң уран чүүлүн көргүзери. Ынчангаш «Хайыраан боттуң», «Дөңгүр-оолдуң» ында кирген турган. Борта белеткел үезинде артистериниң мергежилиниң бедээни чугаажок, кижи бүргүзү тыва чоннуң культуразын акы-дуңма кыргыс чоңга чедирерин бедик харыысалга болгаш хүндүлүг хүлээлге деп көрүп турган.

— Кандыг номерлерни республиканың чону эң-не сонуургаан ирги?

— Тыванық күрүне шаңналының лауреады, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Максим Мунзук биле Кара-кыс Мунзуктарның ырлары, РСФСР-ниң алдарлыг артистери Хүргүлек Коңгар биле Екатерина Кенденбильдиң кады ырлаанын көрүкчүлер сонуургаан. Оларны катап-катап чалап, үр-ле адыш часкап турган. Эң-не солун номерлер Дмитрий Очурнуң карыраазы биле Кайгал-оол Ховалыгның сыгыды болган.

Кыргыс чон-биле ук төөгүвүстен харылзаалыг, дөмейлешкен дылдыг болгаш бот-боттарывысты билиштивис. Чамдыкта чугааның утказын безин кижи билип алыр. Бистиң артистер «Бекбекей», «Шаттык», «Ак-куу» деп улусчу ансамбльдер-биле чогаадыкчы ужуражышкынынарны эрттирген түңнелинде, «Бекбекей» ансамбльдиң артистери Ростислав Кенденбильдиң «Аяк шай» деп ырызын өөренип алган. Люндүп Солун-оол кыргыс чылгычының, Роза Серен-оол улустуң ырларын өөренип алгаш, орта ырлажырга, чон аттыг өөрүүр болду. Өскедаа артистер найыралчы ужуражышкын үезинде кыргыс композиторларның ырларын өөренип алганнар.

— Каяа-каяа чедип кааптыцар?

— Колдуу Иссык-Куль болгаш Нарын областарыңга чорбувус. Шупту 50 шиилерни болгаш концерттерни 22 муң ажыг кижи көрген. Бүдүрүлге коллективтеринге, өөредилге черлеринге найыралдың кежээлериңе киришкен бис. Кочкоров районда амыдырал хандырылга комбинадынга, Фрунзениң эмчи институдунга солун кежээлер болган. Фрунзе, Нарын, Пржевальск, Чолпон-Ата хоорайларга, Иссык-Куль чоогунда балыкчы суурларга болгаш пансионаттарга чораан бис. Республиканың чонунуң культурлуг хандырылгазынга идепкейлиг киришкен дээш, театрның артистери Кыргыс ССР-ниң Культура министерствозунуң болгаш профэвилелдиң культура ажылдакчыларының республика комитединиң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

— Аку-дуңма Киргизияга чорааны силерниң хууда чогаадыкчы ажылыцарга кандыг салдарны чедирген ирги?

— Кыргыс черниң каас-чараш бойдузу, ажылгыр чонунуң чеднишкиннери чогаадыкчы хей-аът кирбес аргажок. Найыралдың одуруглары чайгаар төктүп келир. Хүннээректиг кыргыс чер хүндүткелдинбиле хүлээп алган. Кыдырааш долу демдеглелдер бижиттингеп. Бүдүрүлгениң мурнакчыларының, уран чүүлдүң кижилериниң дугайында очерктерни бижиир бодап турар мен. Шүлүктерни орта-ла бижип эгелээн мен.

ЧАЙХАНА

Ортаа Азияга шай—чүгле чагага суксун эвес. Кижилерге ол маңаа агаар ышкаш херек. Даштың изиг-даа болза, организмге херек өл-шыкты магаботка болдурар. Ынчангаш кудумчуларның белдир санында чайханаларның турары ол.

Чайхана иштинде хевис чадыглыг ширээде олур мен. Калбак болгаш чидиг оңнүг бүрүлерлиг, дөрт куспак чедип турар чоон теректер болгаш чинараларга хүрээлеткен калбак арык ооң чанында агып бадып чыдар. Чүгле сугнуң агымы, кыганнарның —аксакалдарның чугаазы шыпшың оттүр дыңналган. Кожа хевисте шыдыраа оюну изиг түлүк.

Доңгууда шайын чайханщик эккеп салды. Шаажаңга шайны кудуп алдым. Чыдының таптын, амданныг чаагайын.

Шаандан бөөр мындыг чораан: чайханщик хымыраан кудуп бөөр болза, келген кижи ону аас-даа дивейн, аякче чес көпеектер кааптар болза, харам кижини хүндүлевейн, ооң адын баксыратканы ол. Ындыг таварылгалар кончуг ховар. Чайхананы тудуп турар улус—чурттакчы Махала кварталдың соңгулдалыг комитеттери. Бодунуң хүлээлгезинге күш четпес чайханщиктерни кайы-даа үеде комитет солуп каавыдып болур долу эргелиг.

Үзбектерге чайхана ботботтарын билир кижилерниң доктаамал чыглыр барык клуб дег бажыңы. Аңаа чугаа-соот шай чокка эртпес. Пловту белеткеп кылыр. Чайхана санында тускай одаглар бар.

Бажыңдан чайханаже чүүг-даа эккелбес. Ристи, хой эъдин, морковьту, согуланы, специлерни базардан садып алыр. Казанны (улуг паш), оттулар ылгыты, деспини, аяк-саваны чайханщик төлевир ёзугаар дилеп тывар. Чайханада казан чанында туруп алыр кижилер саныг. Ол дээрге чүгле ат-алдар четкен мастерлерниң херээ. Компанияда ыңдыг кижи бар болза, чайханщик ону дилээр. Аныяк оолдар, уругларның бир бөлүүг бо кирип келди. Чугаазының байдалын бодаарга, студентилер хире. Чап-чаа-ла экзамен туткаш, ону демдеглээрин шиитпирлеп алганпар.

Олар кезек чугаалаштылар, бирээзин чайганщикте барды.

— Джура-ака (ака — акым), плов болза?

— Плов бе?—деп, Джура ылавылады.—Кызылы азы агы херек бе? Кишмиш-биле болза кандыгыл?

— Биске онзагай плов херек, хүндүлүг Джура-ака.

Оолдар аъш-чемни белеткеп эгелей берди: бирээзи эът кескен, чамдыызы согуна, морковь аштаан. Джура одагда барды: от кыпсып, пашты белеткей берген. Казанче үстү кааптарга, ол бусталы берди, белеткеп каан согунаны олче салыпты. Согуна хүрерип кээрге, белеткээн ээтти пашче салыпкан. Дустуг сугда салып каан рис бодунуң эолчээн манап чыткан. Казанче белеткээн морковьту Джура таарыштыр салып орган. Ооң соонда ристи Джура салыпкан. Пловту канчаар кылырга амданныг болурун ол тайылбырлап орган.

Мастериң кылган чемин чип мага хандывыс. Амданын чүү дээр боор!

С. АХУНОВ, ПМА-ның корр.

ТАЙБЫҢНЫҢ КИЧЭЭЛИНГЕ БЕЛЕТКЕЛ

Хову-Аксының № 2 ортумак школазының башкылары чаа 1983-1984 өөредилге чылының белеткелинче киришкеннер. Россия Федерациязының улус өөредилгезинiң ажылдакчыларының болгаш педагогика өөредилге черлериниң удурткуларының үүкта чаа Смоленск хоорайга эрткен төвүлел хуралының документилери-биле таныжып, оларны амыдыралга боттандырар дээш ажылдап эгелээн.

ССРЭ-ниң Чырыдышкын министерствозу, ВЛКСМ Төп Комитеди, Тайбың камгалалының совет комитединиң сүмелээнии ёзугаар бо 1983 чылдың сентябрь 1-де бүгү-ле нийти билигниң школаларының I—X класстарынга бирги кичээлдерни —Тайбыңның кичээли кылдыр эрттирер дээн саналды бистиң башкылар изин-биле деткип, аңаа белеткелди хынамчалыг эгелээн. Тайбыңның кичээли—школа амыдыралында чаа үүл.

Мону ада-иелер болгаш төрелдер тодаргай билген турары күзенчиг. Тайбыңның кичээлинге СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың чайгылыш чокка чорудуп турар тайбың политиказын, совет улустуң база бүгү кижи төрелгетенiнiң эрге-ажыктарынга тайбыңның, социал-деппшилгенiң политиказын, Совет Эвилелиниң делегей байдалының болгаш ооң даштыкы политиказының дугайында, ракета-ядролуг дайынның халавының эриинге делегейниң тургузар дээн АКШ-тың империалистериниң сарыыл чок күткүүшкүнүн тодаргай чижектерге сойгалап, чугаалап бээри болуп турар.

Тайбыңның кичээлинге СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң ооңгу чыыжының сески сессиязының материалдарын, Совет чазактың 1983 чылдың июнь 21-де кыйгырыын, ол ышкаш Болгария, Венгрия, ГДР, Польша, Румыния, ССРЭ болгаш Чехословакияның партия болгаш күрүне удурткучуларының кады кылганы медеглелин тус-туста класстар аайы-биле өөренир. Тайбыңның кичээлинге ада-иелер болгаш төрелдер база киржир болза эки. Оларның араазында партияның, күш-ажылдың хоочуннары, Ада-чурттуң улуг дайынының киржикчилери бар, оларны Тайбыңның кичээлинче чалаар, ужуражыр. Чижээлээрге, эге класстарга эш Ю. В. Андроповтуң он хардыг американ школачы Саманта Смитке харыызын. ол үргүнүн ССРЭ-ге ада-иези-биле келгенин чугаалап бээр. Коммунистиг партияның өндүр улуг ленге ада-иелер болгаш төрелдер база киржир болза эки. Оларның араазында партияның, күш-ажылдың хоочуннары, Ада-чурттуң улуг дайынының киржикчилери бар, оларны Тайбыңның кичээлинче чалаар, ужуражыр. Чижээлээрге, эге класстарга эш Ю. В. Андроповтуң он хардыг американ школачы Саманта Смитке харыызын. ол үргүнүн ССРЭ-ге ада-иези-биле келгенин чугаалап бээр. Коммунистиг партияның өндүр улуг чаагай планнарын амыдыралга боттандырар, аныяк салгакчыларны өөредир, кижизидер төлээде, тайбың биске эргежөк чугула херек деп үүвени Тайбыңның кичээлинге башкылар, ада-иелер, хойнитиниң киржилгези-биле тайылбырлап, чугаалап бээр үжүрлүг. Тайбыңның кичээлиниң допчу утказы мындыг.

К. ОЮН, башкы.

БОТТАРЫВЫСТАН ХАМААРЖЫР

Чоннуң кадыы чурттуң байлаа

Чай — чоннуң массалыг шөлээлеп, дыштанырының, кадыын дадыктырып, быжыктырарының чогумчалыг үезин. Чурттуң курорттарында, санаторийлеринде, дыштанылга бажыңнарында болгаш пионер лагерьлеринде амгы үеде кажангызындан-даа хөй кижи эмнедип, дыштанып турар. А турисчи оруктарже, аржаансугларже база-ла эвээш эвес кижи кадыын быжыктырып, дадыктырары-биле аъттанып эгелээн.

«Шынга» соолгу хүннерде келген чагааларның аразында бо темага бижиттингеннери база бар.

«Үш-Белдир» курорттуң амгы байдалының дугайында бо чылдың бирги сезонунда аңаа дыштанган **О. Бораштың** чагаазының сөстери бо:

Шишкит, Бускун болгаш Билин хемнериң белдиринде, бойдустуң каас-чараш чурумалдыг черинде бо курортка бир сезонда-ла 250 ажыг кижи дыштаныр-дыр. Эмнедип, дыштанып келгеннерге таарымчалыг бүгү байдалды тургузар дээш курорттуң дирекциязы чамдык ажылдарны кылган. Дыштаныкчыларны эмчиниң сүмелээнии аңгы-аңгы градустуг ванналарга киирип, эки шынарлыг аъш-чем-биле хандырып, оларның ортузунга оюн-тоглаанны организастаар дээш ораалдажып турар.

Маңаа путёвкалыг дыштанып келгеннер-биле кады курортка сезон үезинде ажылдавышаан, кадыын быжыктырып алыр дээш келгеннерни база хүлээп ап турар. Эмчилер, ажылчыннар мында үргүлүүнүң турум чурттавайн, сезонвар үезинде ажылдап турарын курорттуң директору Василий Дамба чугаалап олурду. Ынчалзажок бо черде турум чурттап, ажылдап турар аът, инек кадарчылары О. Комбу, О. Сенди, повар С. Ооржак, эмчи В. Күжүгет олар онаашкан ажылынга онза кызымак болгаш мактадып келгеннер. Оон ыңай директор Василий Баяндаевич мынчаар чугаалап турар.

— Ам мында 300 орунныг чиңизээр корпустуң тудуу эгелей берген. Даштан кылып турар ол чаа тудутну ийи чылда доозуптарга, «Үш-Белдир» кыш, чай чок, шагнын дөрт эргилдезинде эмнеп, ажылдаар курорт болур. Ол ышкаш чоннуң аргыжылгазынга таарымчалыг кылдыр чаа аэродром тудуун эгелээн.

«Үш-Белдир» курорттуң ажылында чедиишкиннер-биле чергелештир четпестерни чок деп болбас. Бойдустуң хайыразы аржаан-сугларын ажаалда, хайгааралында коскү четпестерлиг. Дыштанып келгеннер аржааннарны кайы хамаан чок сүзүп, касканнап, чаза базып турар. Оон уламыдан аржааннарның санитарлыг байдалы багай. Сугларның үүп чыдар черлеринде бок-күзүрүмнүг, шил болгаш өске-даа сава бузундуларын көргеш, кижиниң сеткили аарыыр. Курорт девискээри эмге-сексе чок. Үрелген столсандайлар, орун-дөжек аймаа, тудуг материалдары дээш өске-даа хереккелдерни кайы хамаан чок октагылапкан. Курорттуң девискээринде үрелген техника безин бар.

Дыштаныкчыларның чурттап турар корпустарында электри чырыы чок, оларның иштии соок болганы баштайгы сезонда турганнарга эң-не таарымча чок болган. Ында бичии электри станцинязы орта ажылдавайн турар. Дыштаныкчыларга-даа, аңаа ажылдап бараннарга-даа таарымчалыг кылдыр курортту баш удур септеп, белеткээр турган.

«Чедер» курортка бо чылдың баштайгы сезонунда дыштанган **М. Сыгыр-оолдуң** чагаазында база-ла чамдык организас чок, сезонга уткуштур чедир кылдынмаан чүүлдерни шүгүмчүлээн. Курортка баар дыштаныкчыларны транспорт-биле хандырбаанындан оларның чамдыктары озаллап, чорумал машиналар дозуп, 2—3 км кылаштажып-даа турганнар. Курорттуң чамдык корпустарының септеттинмээниден чаъстаарга дамылдап турар. Ол ышкаш баштайгы үеде почта чедирилгези озаллап, автолавка барбайн турган.

Бо бүгү четпестер турзажок, ол чагаазында ында эмчилерниң дыштаныкчыларының кадыы дээш ак сеткилдиг, сызымак ажыллап турарынга өөрүп, четтиргенин илереткен.

Чөөн-Хемчик районнан **Ш. Дүвендей** чагаазын «Чурумчудар үези келген» деп эге биле бижээн. Ол Кара-Суг аржаанының дугайында бижип турар. Чылдың-на маңаа сүгле республика иштинден эвес, ооң дашкаартан-даа кижилер кээп турар. Аржаанга келгеннериң талазындан, көшкенде теве херек чок деп үлегер домакта дег, аржаанны хирлендирип, чүдедип кааптары харааданчыг.

Олар майгыннар, чадырлар чоогунга хөй санныг арыгланыр черлерни кылып, чоок-кавы девискээрни улам чүдедип турар. Аржаан девискээрин бок-күзүрүм дуй алыр четкен. Маңаа чыл бүрүде кижилер кээп турар болгай. Келген-не кижи мынчаар ээ-харыысалга чок болур болза, кижиниң кадыынга оизаа ужур-дузалыг чараш-чаагай оранывыстан чүү-даа артпайн баргай. Ынчангаш дыштаныкчылар ботботтарын контрольдаар, чуттугларны дораан эскерип, сургап, бокталдырган богун аштадып, албадаарынга чедир шыңгыы болур болзувусса дыка-ла эки ийик.

Кижилер кадыын экижидип алыр дээш баар-ла болгай. Ындыг турбуже чамдык кижилерниң талазындан кожаларынга амыр-дыш бербес, аргалап, ыыт-шимээн үндүрүп туруп бээрлер база бар. Аржааннап-даа чоргузувусса, чаасказап эвес, болук кижилер, база-да хөй иниттидир бо дээрзин ожаар херек. Ынчангаш чүрүм каяа-даа домей, бо дугайын ийи-чаңгыс кижилерниң уттуптары хомудавчыг.

Көрүп чоруурга, аравыста черле кандыг кижилерни чок дээр. Бойдустуң чайгаар үнген чараш ыяжын кезип, чадыр кылып, аңнап, тотчеглекчилей бээрлер-даа турар болду. Кара-Суг аржаны—Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг көдээ Советиниң девискээринге хамааржыр. Чон ол аржаанга массалыг кээп эгелээри билек, ол көдээ Советтиң күүскомунуң ажылдакчылары бо черге хаая эвес барып, сагылга-чүрүмну быжыг тудар, бойдус байлаң камгалаар талазы-биле тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудары күзенчиг деп, Ш. Дүвендей чагаазының төнчүзүнде бижээн.

Мурнуку чылдарның чижээнден алырга, чайгы үеде «Шынга» бо үстүнде чижектиг чагаалар эвээш эвес келир турган. Чижээ, эрткен чылын база-ла «Үш-Белдир» курорттан В. Уйнукайның бижээни чагаа солунга парлаттынган. Курорттуң аъш-чем артыын кайы хамаан чок төп турарын ол хараадап бижээн. Курорткa дузалал ажыл-агыйын тудуп, ол чем артыын хаван, дагаа азырап, чөп ажыглаан болза деп ол чүүлге саналдаан турган. А бо чылдың почтазындан келген чагааларда ол байдалдың биезги хевээр артпышаанын бижип турар.

Ол курорттуң дирекциязы (директору В. Дамба), өске-даа адаттынган албан черлери, удурткучулар шүгүмчүлеллерден кандыг түңнелдер үндүрүп, кандыг хемчеглерни алганын дыңнадырын редакция манап турар.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЙЫРЛАЛ

«Тинелге» совхоз чартык чыл планының түңнелдерин үндүрүп, ажыл-агыйның янзыбүрү адырларының мурнакчыларын шаңнаан. Күш-ажылчы алдар тугун совхозта эң эки көргүзүүлерлиг болган сүт-бараан комплекизинин коллективинге тураскаадып көдүргеп.

Байырлыг хурал соонда совхозта уран чүүл бөлгүмүүнүң киржикчилериниң концерти болган.

Спортчу оюннар — аът чарыжы, хол бомбүү болгаш тыва хүреш болган. Хол бөмбүүнге Кур-Чер суурнуң шилиндек командазы тинилээн.

Аът чарыжы солун эрткен. Дээре дээн 24 аъттарны чарышка киирген. Аъттар чарыжын Хол-Бажындан эгелээн. Совхозтуң хоочун малчыны Балдыш-оол Ооржактың Чүтүрүк-Каразы мурнунда чылдарда эртип турган. Бо удаада ол 3-кү черни алган. Сат-оол Монгуштуң хүрең аъды бирги черни. Ак-оол Монгуштуң Чолдак-Каразы ийиги черни эөлээн.

64 мөгениң хүрежи чоннуң сонуургалын хаара тутkан. Түңнелинде «Шамбалыг» совхозтуң мөгеэи Владимир Монгуш шүүлген. «Тинелге» совхозтуң төлээзи, ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Оюн үжүүрлешкен.

Э. ТЕЖИТ.

КИНО

ИЮЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ» «Сильные духом» 9.30, 13.00, 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Избранник Великого Духа» 9.30, 13.15, «Пираты XX века» 11.20, 15.05, 20.00, «Призрачное счастье» 17.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Какие наши годы» 15.00, 16.40, 18.10, 20.00, «Сыщик» 12.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Роковое путешествие» 16.50, 19.40, «Летающая мельница 15.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Джонни Чикано» 18.30, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Тайна мотеля «Медовый месяц» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Июль 31-де Ногаан театрга В. Бирюковтуң удуртулгазы - билет **«ВЯТИЧИ»** деп вокал - инструменталдыг ансамбльдиң концерти болур. **Эгелээри 14.00 болгаш 17.00 шактарда.** Билеттерни филармонияның кассазында, паркта, «Саян» универмагта садып турар.

Көрүкчүлерни концертче чалап тур бис.

«Шын» солунга курьер дарый негеттинип турар.

ТВ

ИЮЛЬ 28-ТЕ БИРГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». 8.40 —Эртенги гимнастика. 8.55 — Спортчу информация. 9.10 — Документалдыг телефильм. 9.40 — Мультфильмнер. 10.10 —«Черниң дузуу» деп хой сериялыг уран-чечен телефильмниң 2-гы сериязы. 11.45— Уруглар уран чүүл коллективтериниң концерти. 11.50 — Телемедээлер. 11.55—14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35— Документалдыг фильмнер программазы. 15.25 — Ф. Пуленк. Гобой-биле фортепианога соната. 15.40 — «Шылырза школазы». 16.15 — ПТУ-га чүү чүвеге база канчаар өөредип турарыл. 16.45 —«Александр Невский». Уран-чечен фильм. 18.30 — Документалдыг телефильм. 18.45— Бөгүн делегейде. 19.00 — «Коллектив чүүг кылып шыдаарыл». 19.30 — Фильм-концерт. 19.50 — «Черниң дузуу» деп уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 21.00 — «Ye». 21.35— — «Аът кырыга олүр». Уран-чечен фильм. 22.50 — Бөгүн делегейде. 23.05 — ССРЭ-ниң Улустарының VIII чайгы спартакиадазы. 23.30 — 23.45 — Спортчу информация.

ИЙИГИ ПРОГРАММА МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — «Амыдыралдың эргеажыы дээш». Уран-чечен фильм. 10.00 — Эртем-нептерелдиг фильмнер. 10.50 —Испан дыл. 11.20 — Аваң школазы. 11.50 — Гористер, харыылаңар!». 12.35 — ССРЭниң Улустарының VIII чайгы спартакиадазы. Классиктиг хүреш. 13.05 — Школачыларга дамчыдылга. 13.25 — А. Литвиненко ырлаар. 13.45 — «Солёный пёс». Бижимел тайылбырлыг уран-чечен фильм. 14.55 — Фильм-концерт. 15.25 — Телемедээлер. 15.30—18.00 —Чапсар. 18.00 — Телемедээлер. 18.15 — Документалдыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.35 — «Совет Тыва —салгалдарның салымында». Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтан дамчыдылга. 19.05 — Телемедээлер. 19.15 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглиэ». 19.40 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 — Литературлуг номчулга. 21.00 — «Ye». 21.35—23.10 — Неждановның бажыңында.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

агаар

Республикага шокар булуттаар, биче чаъстаар, Соңгубарының үүктен хаттың күүжү секундада 7—12 метр. Дүне агаарның температуразы 13 — 18, чамдык черлерге 5—10 градус чылыг болур. Хүндүс 20—25, чамдык черлерге 7—12 градус чылыыр.

Автооруктарга көстүрүү эки. Кызылга чуга булуттаар, дүне биче чаъстаар. Соңгу-барының үүктен хаттың күүжү секундада 7—12 метр. Агаарның температуразы дүне 15—17, хүндүс 23—25 градус чылыыр.

Редакциянық адреси: 667000. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-31, партийзи амыдырал болгаш үлетүр киллдстериниң 2-31-71, пропаганда болгаш совет тургузуг киллдстериниң 2-37-13, чагаа киллдзиниң 2-41-27, информация киллдзиниң 2-22-60 культура киллдзиниң 2-23-54 көдээ ажыл-агый киллдзиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, солун келбейи барганда 2-32-73 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 1068.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01519